

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

49

5 debuturi în critică

(Pag. 12—13)

JUBILEU STRĂLUCIT

SINTEM încă sub impresia vibrantei sărbătoriri a împlinirii celor 60 de ani de la unirea Transilvaniei cu România și făurirea statului național unitar român. Prelungirea în conștiințe a jubileului este intrutotul explicabilă, prin ineseși dimensiunile pe care 1 Decembrie 1978 le-a marcat, pe scara timpului, ca pleneră iradiere de semnificații a istoricului eveniment de la 1 Decembrie 1918.

Aceasta intrucit România de astăzi, ca țară socialistă în multilaterală dezvoltare, constituie prin ea însăși imaginea cea mai elocventă a unui stat unitar, în sensul cel mai fecund al devenirii pe care o implică propășirea de esență și finalitate revoluționară atât în datele construcției interne, cât și în cele ale afirmării și contribuției la scara mondială în soluționarea celor mai importante probleme ale contemporaneității.

Strălucita Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului, Marii Adunări Naționale și Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste a pus în plină lumină întregul univers al Unirii, nu numai evocând ci argumentând cu rigoare științifică, în concepția cea mai avansată despre lume și societate — cea a materialismului dialectic și istoric, concepțiile ea însăși aplicată în conexiuni de o exemplară interferență între Trecut, Prezent și Viitor. Se poate afirma că istoria patriei și poporului român s-au bucurat, în ziua de 1 Decembrie 1978, de cea mai rodnică sinteză pe coordonatele definitorii ale implicării în actualitatea cea mai pregnantă, prin dinamica înscriere pe spirala mersului-înainte al unui popor într-adevăr unitar sub cele mai trainice auspicii ale făuririi propriului destin.

Trecând în revistă numeroasele momente, într-adevăr memorabile, în care populația română din Transilvania, împreună cu masele aparținând altor neamuri, s-a ridicat împotriva dominației străine, pentru înlăturarea nedreptăților naționale și sociale — de la răscoala de la Bobilna pînă la revoluția burghezo-democratică de la 1848 și, apoi, evocând mișcările tuturor maselor asuprite din a doua jumătate a secolului al XIX-lea împotriva puterii imperiale habsburgice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus într-o puternică lumină faptul că Unirea de la 1 Decembrie 1918 a constituit un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordante legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și Transilvania, a întregului nostru popor.

FAURIREA statului național unitar a determinat intrarea României într-o nouă etapă, creind premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletarietului, ale mișcării muncitorești revoluționare, intensificarea luptei democratice. Constituirea Partidului Comunist Român a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru libertate și dreptate socială, împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea și întărirea independenței și suveranității naționale. Astfel se explică importanțele acțiunii ale Partidului din deceniul al patrulea împotriva fascismului, a politicii de subordonare a țării Germaniei hitleriste, organizarea puternicelor manifestări contra rușinosului „Dictat de la Viena”, apoi lupta necurmată împotriva războiului antisovietic, angrenarea tot mai profundă în organizarea și desfășurarea în mod victorios a insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste de la 23 August 1944, — după care poporul român s-a angajat, cu întreaga sa armată, cu toate forțele materiale și umane în războiul antihitlerist, pînă la victoria finală a Națiunilor Unite.

România literară*

(Continuare în pagina 8)

ION MINOIU : Pentru tine, Republică!

RAȚIUNEA ISTORIEI

ÎN Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, rațiunea de a fi a istoriei, în întreaga ei ipostază, de trecut, prezent și viitor, este analizată și sintetizată cu o răscolitoare pregnanță. Un program care, pornind de la fapte adevărate, alăturând adevăruri, iluminează adevărul însuși al epocii noastre.

Pornind de la ideea de unire, înțeleasă drept una din constantele legice fundamentale ale poporului nostru, cuvîntul sporește în sensuri, se îmbogățește de nobilă frumusețe, iradiind teritorii vaste ale politicii interne și internaționale. În Expunere, Unirea nu înseamnă numai făurirea unui stat, ci și conducerea lui spre culmi tot mai înalte, înseamnă făurirea unei societăți moderne, specific socialiste, înseamnă tindere comună spre comunism, înseamnă conlucrare pașnică a popoarelor, într-un climat de încredere și adîncă stimă reciprocă. A gândi realist, aplicat, astăzi, nu mai este posibil decît dacă reușești să gindești la nivel planetar. Unitatea lumii, cu toate disparitățile ei, trebuie asigurată cu orice preț, cu oricite eforturi, printr-o punere de acord comună și liberă a punctelor de vedere. Încrederea în această țintă esențială, metodele și mijloacele cele mai adecvate fiind înfățișate cu o claritate de cristal, alcătuiesc fondul de aur al Expunerii. Ea este un program care implică tot ceea ce înseamnă progres al umanității.

Pe cit de pătrunzătoare și acute, pe atît de ferme și demne, ideile Expunerii, înțelepte și curajoase, sînt expresia înaltă asumată a indestructibilei unități dintre partid și popor, dintre conducătorul ei și masele cele mai largi. O unitate pe care o știm și care a strălucit cu prisosință în întîlnirile tovarășului Nicolae Ceaușescu, din ultima vreme, cu toate categoriile de oameni ai muncii, preamboul de mare consistență al acestei strălucite Expuneri. O unitate de prim ordin comunist, un exemplu de perspicacitate istorică, de fermitate ideologică, dimensiuni caracteristice într-adevăr momentelor, nu ușoare, dar traversabile cu bine ale acestui veac.

A înțelege ceea ce avem de făcut este, din punctul de vedere al Expunerii, tot una cu a acționa, în disciplina și unitatea de idei a patriei socialiste. Gîndim și muncim, uniți de un scop înalt, înțelegînd mai bine „că tot ce se făurește în țara noastră este destinat omului, satisfacerii cerințelor de viață ale celor ce muncesc, înfloririi multilaterale a personalității umane — țel suprem al politicii partidului, esența societății socialiste pe care o edificăm în România”.

Rațiunea istoriei se simte la ea acasă pe această vată milenară.

Grigore Hagiu

„Să facem legământul solemn că vom acționa într-o deplină unitate pentru continua înflorire a economiei, științei, culturii și civilizației întregului nostru popor, că vom face totul pentru a asigura poporului nostru deplină independență și libertate, bunăstarea și fericirea !”

„Să ne angajăm, în aceste momente solemne, că vom face totul ca România socialistă să se afirme tot mai puternic ca un detașament activ al luptei unite a tuturor popoarelor care se pronunță pentru independență, pentru progres social, pentru destindere și pentru pace ; că vom face totul ca patria noastră liberă să strălucească tot mai mindră și demnă în rindul națiunilor libere ale lumii !”

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Expunerea la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român)

Unire — Neatîrnare

TOATA Istoria noastră, a românilor, a fost o ne-curmată luptă pentru Unire, în fața tuturor vrăjmășilor unei soarte de atâtea ori potrivnice, în speranța unei zile a Neatîrnării.

Noi nu ne-am Unit ca să pornim într-o parte sau alta a lumii, noi ne-am Unit ca să rămînem în vatra milenară, stăpîni pe noi înșine și pe propriul nostru destin.

N-a fost un act al istoriei noastre în care să nu întîlnim șansa noastră prin Unire și n-a fost chemare decisivă a istoriei care să nu ne găsească Uniți.

Unirea de la 1601 a fost o asemenea clipă fericită cînd prin Unire ne-a suris Neatîrnarea.

Tricolorul însuși s-a născut ca un steag al Unirii, Unirea principatelor a determinat un Imn al Unirii.

Neatîrnarea a fost, la 1877, cucerită prin Unire.

Unirea de la 1918 a fost iarăși o fereastră de lumină spre credința noastră în Independență.

Și iată-ne azi la 60 de ani de la Unirea deplină, fiind noi înșine și chemați de istorie prin Partidul Comunist Român să fim Uniți în idealul nostru pașnic constructiv.

Poate că niciodată n-am avut mai limpede și mai tulburătoare revelația semnificației Unirii ca în aceste zile celebrînd înfăptuirea deplină a visului nostru de aur, poate că niciodată coincidența Istoriei n-a fost, pentru noi, românii, mai vibrantă în a ne atrage atenția asupra sensului pe care nevoia de Unire l-a îmbrăcat pentru țara noastră : și a nume nevoia de Independență.

Astăzi, ca niciodată în trecut, Unirea înseamnă demnitate națională și internațională, curajul nobil de a ne asuma răspunderea propriei noastre opțiuni și decizii, morala de a vorbi cu conștiința curată despre pace și în apărarea păcii.

Dar astăzi Unirea înseamnă și solidaritatea de grănit în jurul secretarului general al partidului nostru comunist, care de un deceniu și jumătate a știut să se facă expresia cea mai înflăcărată a cauzei Neatîrnării noastre prin Unire și a transformării Unirii și Neatîrnării în perspectiva istorică demnă, civilizată și fericită a unui popor întreg.

Tulburătoare, din totdeauna și astăzi, încercarea istoriei ne-a aflat Uniți. Am sărbătorit înfăptuirea deplinei Uniri, Uniți. Și vom rămîne așa.

Dinu Săraru

Ardoarea

MĂ GINDESC uneori la acel patetism structural ardelenesc, străbătînd din scrierile Școlii Ardelene sau din cele ale poezilor și prozatorilor de mai tirziu, din faptele revoluționarilor, la acea ardoare de care se încarcă textele la atingerea ideilor de unitate și Independență națională, pe care însă cititorul nu poate să nu le deducă pînă la urmă și din Istoria Transilvaniei, tragică și patetică ea însăși, încăpățînată veacuri în șir să Impună și apoi să împlinească acele idei.

Parcurgînd documentele Unirii din urmă cu șaizeci de ani, de la obișnuitele texte prin care satele își delegă reprezentanții la Marea Adunare de la Alba Iulia, pînă la textul proclamației rostite în fața celor o sută de mil de oameni adunați pe Cîmpul lui Horea, nu poți să nu observi că temperatura cuvintelor este aceeași. Cîteva veacuri bune au armonizat și păstrat intact acest limbaj (inclusiv nota lui arhaică), l-au armonizat într-un fel, de vreme ce el se asternea firesc și limpede sub pana umilului dascăl din cătun, ca și sub cea a cărturarului. Un limbaj de o solemnitate excepțională pe care nu-l poate utiliza decît acela ce se simte efectiv implicat în istorie, un limbaj al voinței de a face istoria, un limbaj somat de eveniment. Poate că acea frază pietroasă, aparent inflexibilă, patetică însă, își va fi demonstrat puterea înainte de toate prin capacitatea de mobilizare : în numai cîteva săptămîni s-a reușit mobilizarea unei imense mase de oameni din toate colțurile Banatului și Transilvaniei, o performanță propagandistică cu mare putere de pătrundere în toate straturile sociale, o performanță de omogenizare a ideilor și voinței tuturor.

După înfăptuirea statului național unitar român am putut regăsi cu toții ardoarea acelu limbaj și în alte momente hotărîtoare pentru Istoria contemporană a patriei noastre. Modul cum România și-a afirmat recent, prin președintele ei, voința pentru pace, cit și măsurile concrete de a nu trimite, fără nevoie, oțelul acestui pămînt în fabricile de armament, sau modul cum s-a sărbătorit frumoasa cifră a Unirii sint cele mai noi și mai concludente fapte rostite în același hotărît și limpede limbaj.

Dinu Flămînd

Drumul alb

INTELEAPTA Expunere a conducătorului statului și partidului nostru ținută în fața reprezentanților obștii adunați cu ocazia sărbătoririi a 60 de ani de la făurirea statului național unitar român a fost, din nou, o expresie a unității națiunii noastre. Pot afirma, cu simțirea deschisă la vibrațiile ce străbat aerul care tine în căușul palmei țara, că întreg poporul nostru a vibrat în consens cu slovele șefului statului, egal atente la descifrarea motivelor istorice care au plămădit Unirea, la precisa evaluare a situației internaționale din zilele noastre, la croiala prezentului, cu gînd și nădejde pentru viitor. Clipele faste care amintesc și sărbătoresc alte momente mărețe devin ecurile pe care urechea noastră le înregistrează, le păstrează și le promovează perpetuu. Pentru ca fiecare aducere-aminte să fie mai mult decît atît, să fie un ceas de cumpănire a sinelui nostru după care, dialectic, analiza și sinteza să ne arate, între multele posibile drumuri, care este, sau poate să fie, cel mai bun.

Din Expunerea de vineri, 1 decembrie, s-a Izvodit limpede, cu siguranță și necesitate, rostul PĂCII pe planeta noastră bătrînă și atît de frămîntată de urșitele și vîntoasele rele. Omul crește în importanță față de sine însuși cu fiecare treaptă de asumare a răspunderii față de soarta lui și a semenilor săi. Vineri, cei peste 21 de milioane de locuitori ai pămîntului românesc deveneau încă o dată deosebit de răspunzători tocmai prin dorința lor de pace exprimată de conducătorul statului, după o cîntărire exactă a prerogativelor, a cauzelor Unirii, după ce, din Expunere, se contura clar imaginea luptei, a inverșunatelor încleștări întru înfăptuirea acestui ideal dintotdeauna. Cetățeanul român din 1978, indiferent de naționalitate, pe care lecția istoriei l-a învățat că dictonul „împarte și stăpînește” este o recuzită amară a trecutului, poartă demn și înalt stindardul Păcii. Pentru că, dincolo de idilicele imagini ale porumbelului, ale măslinului, el știe cit de scumpă este Pacea ; memoria sa afectivă păstrează nealterat chipul măcelurilor, al vrajbei, al dansului macabru al uniformelor de diverse culori, dar toate întunecate. Iată de ce, cînd am aniversat 60 de ani de vîrstă ai clipei din 1918, m-am gîndit că drumul nostru comun, drumul României este alb ca omătul, ca pana porumbelului lui Picasso.

Huszár Sándor

Limba culturii și Unirea

DACĂ E. Lovinescu a avut inițiativa și puterea de a întreprinde o cercetare istorică a literaturii române contemporane, lingvistica nu a examinat, nici până acum, în profunzime, în vederea unei sinteze, istoria contemporană a limbii române literare. Secolul nostru, cu atâtea evenimente istorice de o deosebită însemnătate pentru cultura românească, dezvoltarea limbii culturii, neconținutele ei mișcări unificatorii, influența presei și a celorlalte canale de informații (televiziunea, în ultima vreme), difuziunea științei de carte, activitatea obștească și cea politică au intrat mai puțin decît ar fi trebuit în atenția lingvisticii noastre. Cercetările lingvistice au avut în vedere, mai ales descripția și sincronia. Datorăm lui Sextil Pușcariu, *Limba română*, I (1940) și acad. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor* (1943) și, mai târziu, *Limba română contemporană* (1956) primele încercări de a introduce perspective istorice în contemporaneitate și judecări de sinteză, urmărind aspectele socio-culturale și politice, care au putut delimita perioade ale epocii contemporane a limbii culturii românești. Nu trebuie uitate contribuțiile substanțiale ale acad. Al. Graur, care a încercat să determine fondul lexical esențial al limbii române de astăzi, urmărind, mai ales, integrarea neologismelor curente în limba vorbitorilor de cultură medie. Și, bineînțeles, la acestea se pot adăuga cercetările dialectale de amănunt, monografiile și studii care au relevat interferența dintre limba culturii și graiurile locale, în condițiile societății noastre actuale.

Ceea ce nu s-a putut întreprinde însă pînă acum a fost o examinare atentă a condițiilor și a faptelor lingvistice în legătură cu istoria noastră națională din acest secol. Unirea Transilvaniei cu Țara Veche, împlinirea unui stat unitar care aducea în jurul Capitalei provinciile românești, concentrarea și centralizarea vieții sociale, politice și culturale în București, unde se adunau scriitorii și vorbitorii români de pretutindeni, au schimbat cursul istoriei limbii culturii românești. La unitatea fundamentală a limbii române, neînvinșă de timp, de frontiere statale, de munți înalți și de fluvii, la circulația culturală intra-românească intensă, care aducea cărțile moldovene în Transilvania și în Banat și pe cele transilvănene în Țara Veche, se adaugă, în acest secol, o convergență politică și culturală, în condițiile unei dezvoltări economice și sociale care nu putea rămîne fără reflexe lingvistice. Lucian Blaga credea că „unitatea limbii românești nu este o problemă filologică, nici politică, ci o problemă foarte adîncă, de filosofie a culturii și de filosofie a stilurilor de viață” (*Trilogia culturii*, 1944, p. 193). Unitatea limbii culturii românești a înregistrat, în secolul nostru, victoria sa definitivă: cea conferită de istorie. Iată de ce epoca noastră din istoria limbii române literare ar merita o lucrare de felul celei scrise, pentru italiană, de valorosul lingvist Tullio de Mauro: *Storia linguistica dell'Italia unita* (Bari, 1963).

Fără îndoială, trebuie consemnată în primul rînd această fuziune a mai multor tradiții culturale. Dacă în Principate, cultura modernă a pătruns în special din limbile romanice occidentale contemporane, direct sau indirect, prin intermediu polonez, neogrecesc sau rusesc, în Transilvania, Apusul a avut, în special, forme latinești și italienești, împrumutate direct sau, uneori, preluate prin filtru german (sau, mai rar, maghiar). Occidentalizarea romanică a limbii și a culturii românești moderne este un fapt recunoscut și studiat. Titu Maiorescu a fost însă cel dintîi care a observat diferențieri regionale în limba culturii din

Transilvania. În 1868, în *Limba română în jurnalele din Austria* (Critice, I, 1908) el scria: „jurnaliștii români de peste Carpați... fac greșeli de neiertat în contra limbii române, introducînd construcțiuni false de cuvînte, stil greoi, antiroman și, mai întîi de toate, o monstruoasă germanizare în expresii” (p. 75). După ce Transilvania a reușit să se alăture României, în *După război*, G. Ibrăileanu își pune și el problema unității limbii culturii într-un stat unitar: „Acum ce va rămîne în limba literară? Nație ori na-

vania: „Acolo e generală dorința de a lepăda germanismele și latinismele și de a întrebuiți limba noastră literară. Limba scriitorilor de samă din Ardeal aproape nici nu se mai cunoaște că e «ardelenă». Și O. Goga nu e singurul care are o proză curată, lipsită de orice urmă provincială” (id., p. 228-229). Aceste rînduri fuseseră scrise prin 1919. Scriitorii transilvăneni dovedeau a fi ascultat îndemnul lui I. Slavici: „soarele răsare la București”...

Sextil Pușcariu a urmărit cu interes pă-

cenzură, recenzie, senzual (și nu censor, cenzură, recensie, senzual) să aibă aceeași proveniență (cf. forma transilvăneană *conziliu*). În sfîrșit, (a) prelua, (a) pertracta s-au integrat definitiv în limba culturii noastre naționale.

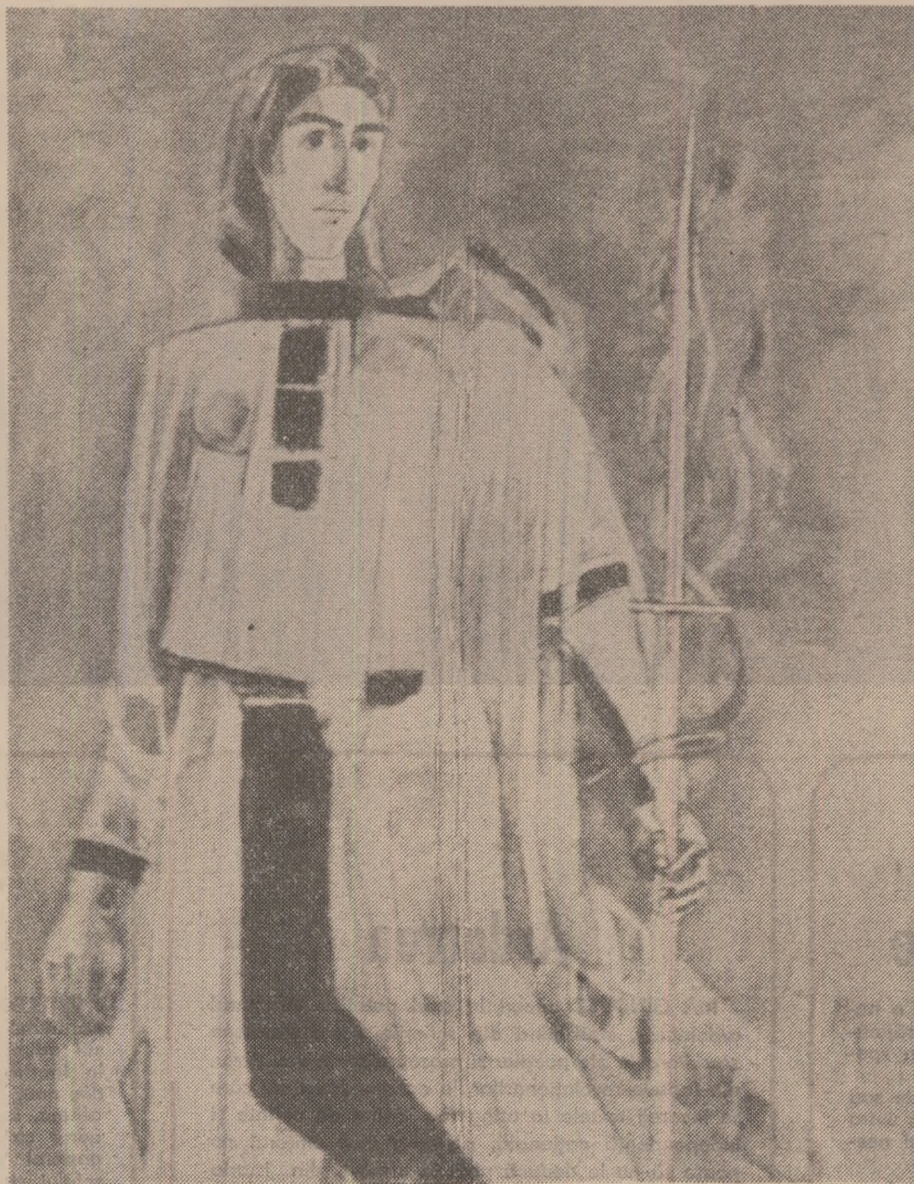
INCORPORAREA formelor transilvănene în limba literară din Muntenia și Moldova a sporit numărul de neologisme; acestea, în aceeași măsură, au dezvoltat noi posibilități sinonimice și stilistice. Pe de altă parte, însă, s-a introdus în limba culturii românești un număr mai mare de variante și de forme. În introducerea la *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, acad. Iorgu Iordan relevă că „trăsătura cea mai caracteristică a românei actuale este un mare zbucium, provocat tocmai de faptul că, de la Unire încoace, minutorii ei s-au dublat ca număr și și-au schimbat, în parte, configurația sub raportul etnic” (p. 15). Autorul însuși însoțește observațiile sale de specificarea „originii ardelenesti” sau bucovinene a unora dintre cuvintele, formele sau construcțiile pe care le semnalizează (cf. cazul construcției *mulțumită + Dativ*, care ar fi o traducere a germ. *Dank* etc). Unirea a adus în limba culturii noastre modificări de configurații dialectale și, implicit, a contribuit la o variație în unitatea ei de pînă atunci. Cu anii construirii statului național unitar, începe o nouă perioadă a istoriei limbii române literare: desăvîșirea unității sale centralizate.

Se deschide, astfel, un proces vast de absorbție lingvistică a unor mai mărunte diferențieri regionale ale limbii și ale culturii românești contemporane. Aceasta înseamnă, implicit, o pertinență mai relevantă a regionalismelor: cuvintele și construcțiile dialectale se recunosc, acum, a fi dialectale, în opoziție cu limba literară centrală ce se practica la București. Am putea spune chiar că, după Unire, literatura noastră regională cade într-o ușoară desuetudine culturală. Nu în zadar regionalismul, formele, cuvintele, expresiile regionale sînt întrebuițate, expresiv, pentru a caracteriza personaje de narație (mai ales în romane) sau pentru a conota autohton lirica unor poeți conservatori din diversele părți ale României. Nu în zadar Liviu Rebreanu își concepe, acum, marile lui romane, în care vorbește despre țărani și despre istoria locurilor de origine (*Ion*, 1920, *Pădurea spinzuraților*, 1922), iar Mihail Sadoveanu scrie, cu nostalgie și aderență, *Strada Lăpușeanu*, „cronică din 1917” (1921), *Ți-aduci aminte* (1923) și altele. Regionalismul este conotat expresiv [$\pm$ Prezent] [$\pm$ Autohton]. Nu întimplător, mai târziu, G. Călinescu va grupa, în istoria literară, pe unii scriitori în funcție de regiunile lor de manifestare („ardelenii”, „suprarealiștii bucovineni”). Într-o cultură centralizată, regiunile deveneau din ce în ce mai pitorește distinctive...

Istoria limbii culturii noastre contemporane înscamnă asadar istoria limbii unui stat unitar, într-o țară a cărei unitate națională de limbă și de cultură își afla, în sfîrșit, structura oficială corespunzătoare. Dezvoltarea ulterioară, înflorirea literară și culturală care a urmat în cel de al treilea și al patrulea deceniu al secolului nostru, momentele de răscruce dintre 1940-1944, actul de la 23 August și consecințele sale revoluționare care au dus la constituirea culturii noastre contemporane nu sînt decît etape și realizări ce își au originea în unitatea consfințită prin actul Unirii.

„Vrem să ne unim cu Țara” nu a fost o vorbă a unui moment, ci însăși dominantă istoriei noastre de totdeauna.

Alexandru Niculescu

TRAIAN BRĂDEAN: Patria suverană

ține? Influență sau injuriere? Imagine sau iconană?” Și, tot el răspunde: „va rămîne forma care va fi întrebuițată mai des de scriitorii buni etc. Și va fi întrebuițată mai des și de scriitorii mai buni forma care va fi simțită ca mai frumoasă, ca mai conformă cu geniul limbii române” (*Opere*, I, ed. Rodica Rotaru — Al. Piru, p. 325). G. Ibrăileanu remarcă dorința de integrare în limba română literară a scriitorilor din Transil-

trundera neologismelor de tip transilvănean în Țara Veche. El arată (*Limba română*, I, p. 412 urm.) că neologisme precum *adjunct*, *advocatură*, *baronesă*, *filială*, *rentabil*, (*a*)*sista* sînt de origine ardelenască. Tot astfel calcurile de tipul *convorbi*, *contopi*, sau *anotimp*, cuvinte de felul *claviatură*, *coloratură*, *corectură* și chiar *înghetată* (germ. *Gefrorenes*) sînt de origine transcarpatină (din germană). S-ar putea ca pronunțarea *cenzor*,

La Alba Iulia

La Alba, între ziduri de cetate,
Cu dragostea-mi și versu-n veci datornic
Ascult, prelung-răscolitor cum bate
Al timpului, înalt de veghe ornice.

Aici, unde durarăm de milenii,
Azur și purpură e zarea toată
Și pare-aud, prin picla grea a vremii,
Glasul lui Horea sfișiat pe roată.

Aici, unde își leagănă în soare
Visul-destin ne-ngenunchiatul plai
Străbat, ca o-magnetică chemare,
Cuvintele Viteazului Mihai.

Aici, unde rodi prin conștiință
Ființa noastră — dirza, temerara —
Răsună, ca un imn de biruință:
„Noi vrem să ne unim pe veci cu Țara”

Aici, unde ard stelele-n rotire
Peste străbunul, românesc pămînt
Rostim sublime slove de cinstire
Pentru acei ce-au fost și cei ce sînt —
Și slovele ni se preschimbă-n cînt...

Ion Segărceanu

Roata

A MAVUT totdeauna o admirație aproape copilărească pentru marile, și uneori fascinantele în simplitatea lor, descoperiri ale omului. Pentru inteligența, pentru truda pe care o închid în ele, pentru speranța de mai bine și, de ce nu, de omenie, pe care fiecare din acestea o poartă.

Nu mi-am putut închipui pînă târziu cînd maturitatea m-a făcut „înțelept”, adică m-a izbit peste față cu rîul ce zace în adîncurile speciei, nu mi-am putut închipui că pînă și aceste minuni ale gîndului și mîinii pot fi răstălmăcite împotriva omului. Și nici măcar atunci nu m-am putut dezvăra de ideea că există cîteva ce scapă acestor repetate atentate la umanitate.

Printre acestea din urmă s-a aflat totdeauna în mintea mea roata. Roata, această unidimensionalizare a sferii universale, roata, această supunere a armoniei la povara trudei și la ghemuirea spațiului pe care umilul compas al bipedului îl supradimensiona. Am crezut totdeauna în roată și în virtuțile ei omenesti pînă în ziua cînd într-un mu-

zeu, în Muzeul Unirii din lumina cetate a sufletului nostru, Alba Iulia, am reîntîlnit-o. Am reîntîlnit-o uriașă, monstruoasă în adausul tăioaselor măsele de fier, marmor al sfișierii unui neam și al unui nume, pe care părinții ni l-au hărăzit a-l purta cu umilită mîndrie. Am reîntîlnit-o batjocorită în demnitate de trufia habsburgică. Am reîntîlnit-o devorată de timp, dar mai ales de tristețea imensă a înjosirii la care a fost supusă. Am reîntîlnit-o în urletu-i împietrit atunci, căci atunci, acolo, pe podina istoriei, pe podina udată de singele istoriei, nu Horea ci ea, roata, a urlat de mînie și umilîntă; ea roata, pe care de secole trecea spre țară sărăcia mîndră a moșilor.

Și tot ea, roata, sînt sigur că se va fi cutremurat, în cea mai ascunsă fibră a alcătuirii sale, cînd mulțimea anului 1918 urca spre cerul întîiului decembrie strigătul pe care, în pragul morții, buzele Craișorului Horea îl vor fi rostit ultima oară pentru noi; strigătul libertății și unirii.

Horia Bădescu

Civilizația socialistă și idealul național al Unirii

PREMISELE Unirii Transilvaniei cu România sînt mult mai vechi decît actul politic cu valoare de simbol al lui Mihai Viteazul care a făcut pentru o clipă un vis milenar să prindă viață, să devină realitate. O clipă ce răsfrînge în ea o întreagă istorie. Vis milenar, deoarece Unirea s-a născut pe însuși temelii esenței noastre etnice și culturale ca o alcătuire firască, organică. Niciînd ea nu a fost (și nu poate fi) legitimă, stimulativă de fapte eroice exemplare în actele anexioniste ale unor cuceritori sau în atîtea formații statale hibride create și menținute prin violențarea dreptului ginților, pe care mersul inexorabil al istoriei le-a spulberat și le-a aruncat în neființă. În cazul țării noastre, după prima mare lecție de unitate politico-statală a lui Burebista, după veacurile frămîntate ale etnogenezei cînd atîtea puhoale de năvălitori, atîtea tîlăzuri de populații migratoare nu au reușit să anihileze tîrile unui proces de rostuirea etnică și statală cu rădăcini adînc infipte în vechea istorie a Daciei și a Romei, unirea va deveni în veacurile ce vor urma după constituirea Țărilor Române visul cel mai scump, dorul permanent de legitimă împlinire istorică a marilor bărbați — domnitori, patrioți, a căror viteză a intrat repede în legendă și a tuturor românilor. Era o aspirație născută din comunitatea de limbă, simțire și cultură. Unirea politică a fost decisă unanim de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918, convocată de Comitetul Național Român, dar la înfăptuirea ei a contribuit luptă de veacuri a poporului atît pe cîmpurile de luptă pentru a-și apăra ființa națională, cît și prin lucrarea spiritului creator de limbă și valori culturale semnificative ce au reușit să transforme ținuturile sale de obîrșle carpafo-dunărene într-o geografie spirituală specifică, generatoare — la rîndul ei, alături de o istorie dramatică, trăită intens și participativ — a tipului uman românesc. A fost deci un act politic a cărui valoare și legitimitate istorică rezidă atît în trecut, în continuitatea de esență istorică a românilor din cele trei provincii, precum și în unitatea de viață și idealuri cu celelalte naționalități, cît și mai ales în viitor, în efectele durabile ale acestui act, în ceea ce privește participarea creatoare și independență a poporului român la făurirea istoriei.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al partidului, Consiliului național al Frontului Unității Socialiste și Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, „Unirea de la 1918 a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazîndu-se pe realități fundamentale cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor dornic să trăiască într-o singură țară. Românii au trăit secole de-a rîndul în formațiuni statale diferite dar, în pofida acestei fărîmîțări, în conștiința lor a rămas mereu vie ideea unității, a apartenenței la același popor unic”.

Din păcate, năzuințele cele mai democratice și progresiste ale Unirii nu au putut fi realizate în deceniile următoare, în România burghezo-moșierească; fără a minimaliza realizările economice și culturale importante ale României interbelice, cele mai autentice valori și exigențe pe care le reclamă un stat modern, național și unitar, **independentă, libertate, respect reciproc al demnității și identității, dreptul poporului de a se bucura de toate bogățiile naționale, de întregul său potențial de creativitate, năzuința de a fi stăpîn pe destinele sale și de a-și făuri viața în chip liber, de a participa la creația istorică** — conștiință potrivit propriilor sale vocații — toate acestea au devenit posibile numai odată cu revoluția socialistă și edificarea unui nou tip de civilizație care a dus, între altele, pentru prima dată, la o rezolvare consecvent umanistă și științifică a problemei naționale.

În fapt, destinul istoric al unui popor se construiește din apriga și neostoita lucrare a brațelor, a inteligenței și sensibilității sale. Un important indice de originalitate, de identitate istorică a tînului popor, de realizare a aspirațiilor naționale, de afirmare și unitate a unei comunități umane este gradul de creativitate spirituală, de asimilare și difuzare a culturii în toate sferile de activitate, în cele mai largi structuri ale societății. Progresul umanității este determinat în mare măsură atît de ceea ce se produce, de creația unor noi valori culturale, cît și de modul în care se produce, de **amplarea și conținutul circulației culturale**.

Unirea a constituit o piatră de hotar în procesul creației istorice conștiente și al făuririi conștiinței de sine a poporului. Nu doar și nu în primul rînd ca amploare cantitativă, ci în primul rînd ca etapă istorică nouă, calitativ-superioară, care-și găsește o deplină și autentică valorizare în cadrele stimulativă ale noli civilizației.

CULTURA joacă un rol esențial în propulsarea progresului și cooperării națiunilor libere și egale în drepturi.

În primul rînd prin intensificarea și organizarea puterilor creatoare ale fiecărei națiuni, sporînd astfel capacitatea lor de participare la marelui concert al națiunilor, la cooperarea pentru a edifica o lume mai dreaptă și mai umană. Cultura este expresia cea mai specifică a geniului unui popor, a originalității și identității sale spirituale; temelii oricărui dialog viabil pe plan internațional. Echivalentul politic al acestei realități proprii, ireductibile și totodată condiția politică a dezvoltării sale o constituie **politică culturală** ce trebuie să îmbrățișeze — în condiții de deplină libertate, egalitate și suveranitate a statelor independente — toate domeniile creației și activității culturale. Politică culturală trebuie să asigure concentrarea și valoriza-

tura pentru **ființa națională și identitatea** unui popor încît vorbesc despre o formă de tortură și crimă oficială mai puțin cunoscută, cum este distrugerea unor popoare prin distrugerea culturii lor — cum a fost **genocidul cultural** practicat de conchistadori în Lumea Nouă unde au distrus arte, limbi, civilizații. Decî cultura vie, practică, trăită și nu relicve de muzeu sau produse folclorice pentru uzul turiștilor. Un factor de distrugere a unității culturale îl constituie piața marilor producători de arme. Războiul este cel mai cumplit distrugător de valori materiale și spirituale, iar la nivelul actual al înarmărilor el poate nimici întreaga civilizație. Iată de ce lupta pentru o **ordine a păcii**, pentru dezarmare treptată, împotriva cursei înarmărilor, a devenit azi cauza primordială a tuturor popoarelor, condiție fundamentală a salvării civilizației și culturii.

În al doilea rînd, roadele Unirii în con-

știentă și conștiința etică, raționalitatea și afectivitatea faptelor de cultură.

Acest ideal de umanitate al culturii românești poate fi corelat cu un alt mod de a înțelege ideea de **bogăție umană**, ceea ce reclamă o transformare a naturii umane în care se asociază **caracterul obiectiv al structurii și aspectul subiectiv al individului**.

IN ACEASTĂ viziune, cultura însăși se definește ca un proces creator de **bogăție umană** care nu este un ansamblu de mărfuri generatoare de fetișism și înstrăinare, ci îmbină armonios funcția spiritualizatoare a culturii și cea civilizatoare a științei și tehnicii, face cu puțință sinteza puterilor analitice ale minții cu sensibilitatea. Este evident că **umanul**, ca o **constantă** prezentă în întreaga țesătură de idei și perspective ale **Programului de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate**, ca oglindă a unei realități în devenire și ca prefigurare a viitorului, este înțeles într-o concepție complexă, antropologică și sociologică; **libertatea și starea de fericire** aparțin omului ca **individualitate**, dar nu în contrast cu starea de fericire a comunității, a poporului, ci în contextul acesteia.

În ultimă analiză, toate măsurile preconizate, toate obiectivele enunțate urmăresc nu numai îmbogățirea **mediului tehnic** al civilizației, cu toate normativitatea sale de muncă, de acțiune, cu toate mecanismele sale omologate, ci și îmbogățirea **mediului axiologic** al culturii cu inepuizabilele sale zăcăminte de gânduri și sentimente, cu forța cognitivă și transformatoare a conștiinței. În perspectiva societății socialiste multilaterale dezvoltate și a trecerii la civilizația comunistă, procesul de omogenizare a societății din punct de vedere al **condiției umane materiale obiective** este însoțit de un proces complementar de **diferențiere spirituală**, de **personalizare**, din punct de vedere al **condiției umane subiective**. În socialism, **bogăția umană** se definește nu prin „avoir”, prin posesiune, prin acumularea nesățioasă de bunuri, ci prin „être”, prin ceea ce omul este și face ca personalitate, prin ansamblul calităților și însușirilor sale umane.

Cu alte cuvinte, **cultura socialistă** nu poate edifica un **etos al responsabilității** fără a lua în considerare noile relații sociale și interumane, potențialul creator, geniul și sensibilitatea poporului, noul statut al omului de **libertate și demnitate**. Fără acest izvor viu și inepuizabil al realității sociale și naționale românești nu sînt posibile o artă și o cultură înaintate, demne de lumea în devenire a comunismului.

Regîndirea și redimensionarea tradițiilor culturale înaintate — cu valorile sale umaniste și raționaliste, cu vocația de sinteză originală și patriotică a civilizației românești reprezintă un factor al procesului amplu și innoitor al edificării noii societăți, al modernizării învățămîntului în cadrul unui sistem amplu, atotcuprinzător al **educației permanente**; acțiunea convergentă a noi și noi factori de cultură transformă poporul — pe urmașii celor ce au înfăptuit Unirea, a celor ce au desăvîrșit-o proiectînd țara noastră pe căile de împlinire ale civilizației contemporane — într-un **intelectual colectiv**.

„Aniversarea a șase decenii de la înfăptuirea statului național unitar român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în **Expunerea** citată — ne oferă prilejul de a afirma cu toată satisfacția și mîndria patriotică, că idealurile revoluționare pentru care s-au jertfit înaintașii noștri, pentru care s-au jertfit socialistii, comunistii, pentru care au căzut muncitorii, țărani, intelectuali, pentru care poporul nostru a dat un mare tribut de sînge se înfăptuiesc sub conducerea Partidului Comunist Român care asigură avîntul neîntrerupt al forțelor de producție, al dezvoltării economico-sociale, ridicarea gradului de civilizație, al nivelului de trai al poporului nostru, afirmarea cu deplină putere a principilor socialismului, ale **umanismului revoluționar**”.

Maturitatea economică, politică și culturală, un nivel cu adevărat științific și filosofic al cunoașterii de sine și al **conștiinței** de sine, o impresionantă hotărîre de a-și asuma în deplină cunoștință de cauză o uriașă responsabilitate — aceea de a realiza pentru poporul român alternativa viitorului optim, conferă civilizației românești un spirit prospectiv de clarviziune, de deplină încredere în propriile sale puteri creatoare, de încredere în potențialul de gîndire și sensibilitate, în întreaga energetică națională și morală a prezentului. Este o civilizație ce știe să transforme în **ecuații științifice** un vis milenar al omnirii spre o societate bazată pe dreptate, egalitate, echitate și omenie și, totodată, să confere ecuațiilor științifice ale acțiunii sociale aureola visului, imaginația și fantezia creatoare proprie marilor viziuni istorice.

Al. Tănase

MARCELA CORDESCU : Visuri împlinite

rea optimă a puterilor creatoare ale unui popor, circulația și integrarea valorilor în spațiul unei culturi, cooperarea culturală internațională. Dialogul culturilor nu poate fi realizat prin **uniformizare**, ce echivalează cu sărăcirea spirituală, negarea originalității etc., ci, dimpotrivă, pe temelii îmbogățirii continue a unor geografii spirituale distincte, a unor modalități distincte de a trăi și densifica valoric timpul istoric; și presupune, deci, originalitate, specificitate, vitalitate, fecundă diversitate.

Cercetările arheologice, etnografice și folclorice au scos la iveală inepuizabile comori de civilizație, la făurirea cărora diverse popoare și comunități și-au adus contribuția, infirmînd anumite teze despre popoare istorice și „neistorice”, sau ideile greșite ale **monocentrismului cultural** și mai ales cele ale **europocentrismului** ce postulează existența unor centre unice (sau a unui centru unic) creatoare ale tuturor monumentelor valoroase de cultură, de iradiere a luminilor culturii — teorii ce neagă sau minimalizează aportul altor popoare și centre culturale la crearea unei strălucite moșteniri culturale, premisă de bază a unor mari civilizații. Izolarea împiedică procesul de universalizare a unor valori culturale, uneori pierdute pentru totdeauna, altele rămase secole întregi neștiute și descoperite apoi cu uimire de arheologi și etnografi.

Unii autori socot atît de importantă cul-

ditile civilizației socialiste se dezvăluie în amploarea și adîncimea **actelor de creație spirituală** (științifică, artistică, morală, filosofică), ca și în acțiunea nobilă de difuzare a valorilor — acțiune călăuzită de **principiile umanismului revoluționar** — ca umanism al gîndului și al faptelor, al proiectului celei mai drepte și mai umane lumi din cîte cunoaște istoria. Este un **umanism în acțiune** al întregului sistem de civilizație, al scopului ca și al mijloacelor.

Este un atribut de esență al culturii care trebuie să contribuie — în acord și nu în opoziție cu progresul științific și tehnic — la organizarea rațională a vieții, la o modernizare de esență umanistă care să sporească gradul de raționalitate, de eficiență și economicitate a faptelor sociale. Dispăre astfel prăpastia dintre sensul funciar cognitiv și axiologic al științei și unele aplicări nocive, destructive ale ei.

De aici rezultă că idealul de umanitate pe care-l proiectează și-l realizează cultura română contemporană nu este o ipostaziere a lui **homo oeconomicus**, cu o **conștiință profesională** îngustă, limitată, cu o gîndire tehnocratică, ci un model uman care înlătură **conflictul tragic**, dezarticulînd al valorilor, este realizarea unei sinteze, a unei cooperări solidare de valențe culturale distincte — științifice, ideologice și artistice, a unor dimensiuni axiologice, precum **cunoașterea și valorizarea, cunoașterea științifică și conștiința etică, raționalitatea și**

Vechi început

Peste pământ
sună duios
de roată frînt
fluier de os :

Trupul lui Horea
nu am uitat
de cite ori a
fost sfirtecat

De-aceea-mi lasă
soare cu sania
visul acasă
în Transilvania

Unde își joacă
vintul cobuzu
cînd se dezghioacă
roș cucuruzu

Steampu ca taurul
aspru bătut
sfarmă tot aurul
vechi început

Apele lunecă
și între ele

se spune că
ziua dorm' stele

Luna înaltă
undiță pare
păstrăvi cînd saltă
printre altare

Și se aude
fluierul Iancului
care pătrunde
inima veacului.

Mihai Gavril

Cîntec al meu

În sus pe schele, cîntec al meu,
te suie în zbor ;
te leagănă, cîntec al meu,
cu vocile vieții în cor ;
cu eroii muncii învinge, în fapte de vrere ;
fii sunet deplin, fii putere !

Răsunînd te înalță pe creștetul țării,
roșie flamură, geamănă zării.

De știre dă ce nu e încă azi
dar vine miine, cînd
al tău va fi, de pace-nvăluit, întregul
Pămînt.

Lotte Berg

În românește de Gelu Păteanu

De profundis

Frumos mai ninge în Ardealul de acasă,
cu clinchet de colindă și de dor,
ca-ntr-o poveste limpede rămasă
în graiul strămoșesc din viitor.

Și nicăieri nu-i ca acasă, în Ardeal,
decembrie mai înțelept întemeiat
de buciurile luminînd din deal în deal
întregul cer care în seamă li s-a dat.

Decembrie peste Ardeal ca un destin
purtat de iarba-n care morții se prefac,
sub zările adinci ce vin, tot vin
să ningă aeru-ntre Vidra și Albac.

Frumos mai ninge în decembrie Ardealul
pe cerul Albei Iulia, înalt,
de parcă Mureșul își leagă malul
dinspre Ciugud cu malul celălalt.

Și-atît de bine-i în Ardeal de țară
să poți să numeri stelele, să-l știi
pe cel viteaz ce-a numărat pe dinafară
rotundul cer sunînd de veșnicii.

Cînd ninge în Ardealul de acasă
decembrie cu clinchet dulce de colind,
cînd de ninsoarea limpede și deasă
deasupra casei ochii lui s-aprind.

Petru Anghel

Leagăn înalt, Transilvania

Leagăn înalt, Transilvania,
în numere mari înscris numele tău,
la logodna luminii.
Acolo, în adîncuri de timp,
prunc un popor sta în raza de vis
a ochiului tău peste lume.
Hora stelelor rotitoare mai sus
purta leagănul sfînt
către piscuri de munți așteptînd
într-o diademă a ta,
soarele să răsără.

Venit-au atunci
ursitoarele trei și au tors

fire-argintii cum sunt apele tale
în care scaldatu-mi-am gîndurile.
Și iarăși m-am ridicat și-am privit
zorii născîndu-se-n luptă
cu întunecimile.
Către munții tăi urcau turmele
cu sufletul blind,
cerbi înstelați veneau să te mîngiie.

Și tu, cu fața mereu către Soarele răsărînd,
leagăn înalt aduceai, Transilvania,
la logodna luminii.

Dumitru Bălăeț

Conștiința unui popor

FIELELOR istoriei neamului românesc li s-a adăugat, în aceste zile, încă una, de adîncă semnificație și rezonanță prin realismul conținutului ei, de o profundă vibrație patriotică, scrisă în litere de aur, cu demnitatea cuvîntului rostit de cel mai iubit fiu al acestui pămînt, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Sărbătorirea mărețului ceas al istoriei, săvîrșit — din voința poporului — la Alba Iulia, cu șase decenii în urmă, cînd se împlinea un deziderat milenar, făurirea statului național unitar român a relevat încă o dată felul cum poporul nostru știe a cinsti faptele și jertfele înaintașilor. Magistrala Expunere a Președintelui țării, cuvîntările participanților, decorațiile pe care țara le-a prins pe piepturile unor luptători pentru marea act al Unirii, au fost tot atîtea expresii ale stimei pe care o națiune liberă și suverană o poartă trecutului ei de glorie.

Această memorabilă venerație pentru ce am fost s-a conjugat cu o impresionantă afirmare a ceea ce sîntem. Poporul român și-a exprimat în aceste zile sentimentele pentru eroicul trecut, dar totodată a dat glas voinței lui de-a arăta lumii demnul lui prezent. Un popor care a luptat pentru libertate și independență este astăzi un popor care iubește libertatea și independența. Un popor care n-a dorit niciodată războiul este astăzi, ca întotdeauna, un popor care iubește pacea.

Președintele țării a ținut sus — ca în atîtea alte rînduri — ideea-faclă a politicii externe a partidului și statului nostru : independența și pacea. El a arătat încă o dată lumii că între Dunăre și Marea cea mare, pe o străveche și bimilenară vatră străbună, bat inimile de pace ale unor conștiințe statornice care s-au impus, prin demnitatea lor, în conștiința lumii. Iar această conștiință nu mai vrea o nouă înfruntare a armelor. Oamenii din țara noastră vor să viețuiască în pace. Dar de va fi nevoie vor ști să-și apere munții și cîmpiile, văile și apele, cîntecele și doinele ; să-și apere balada Mioriței și Scrisoarea a III-a, Coloana lui Brâncuși și Rapsodia lui Enescu, Balada lui Ciprian și limba românească, în care cele mai scumpe cuvinte sînt Independență și Țară.

Florian Grecea

Dimensiunile unei opțiuni

A DUNAREA tuturor sașilor de la Mediaș a votat la 8 ianuarie 1919 deplina lor aderare la deciziile istorice luate la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia. Apelul lansat la Mediaș, intitulat *An unser Volk*, a fost considerat de către contemporani ca fiind un al doilea „Goldener Freibrief”, după faimosul privilegiu din anul 1224, în baza căruia s-a desfășurat istoria oficială a sașilor timp de peste șase veacuri, iar decizia ce trebuia luată la Mediaș a fost, pe bună dreptate, resimțită ca fiind cea mai importantă din întreaga existență a sașilor. Și decizia a fost luată după cum urmează : „Poporul sășesc din Transilvania, întemeindu-se pe dreptul de autodeterminare a popoarelor, declară alipirea sa la regatul României și salută frățeste poporul român și-l felicită din inimă pentru îndeplinirea idealurilor sale naționale”. Această decizie de la Mediaș reprezintă într-adevăr un moment de excepție din oarecum monotona și tihnită existență a micro-universului sășesc, care permite și obligă la o retrospectivă și perspectivă : numai ele manifestă dimensiunile reale ale acestei opțiuni.

Perspectiva hotărîrii din 8 ianuarie 1919 o trăim și astăzi încă, pe cînd retrospectiva se cere întreprinsă pentru că numai ea ne dezvăluie legitatea și responsabilitatea deplină a actului din 8 ianuarie. Decizia de la Mediaș se înscrie de fapt într-o evoluție a unei atitudini multiseculare a sașilor față de români, în care raporturile de stimă reciprocă, prietenie și colaborare predomină de departe. O ilustrare fidelă a acestui raport de o complexitate ieșită din comun o aflăm prin intermediul scrierilor cronicarilor români și sași. Aceștia din urmă s-au pronunțat în nenumărate rînduri pentru romanitatea și latinitatea românilor, pentru continuitatea și unitatea lor de neam. Ajunge să amintim că un cronicar sas a fost acela care a resimțit acțiunea lui Mihai Viteazul ca fiind o *restitutio Daciae*, cum tot un cronicar sas va fi acela care, primul, folosește termenul de *România* pentru a desemna cele trei țări românești (1764).

Pe această linie devenită tradițională se înscrie și poziția comunității sășesti față de actul istoric de la 1 decembrie 1918. Din numeroasele luări de poziție față de deciziile de la Mediaș din 8 ianuarie 1919 cităm, dintr-o broșură contemporană, unele fragmente care au o valoare perenă, finalul lor actualizînd și prevestind parcă prezentul nostru, făcîndu-ne să uităm că ne aflăm — totuși — înaintea unor cuvinte rostite acum 60 de ani : „Sașii sînt un popor circumspect, care nu întră orbiș în împrejurări necunoscute și ei nu se împrietenesc cu oameni de la care nu pot aștepta nici un bine. Dacă au făcut ei pasul acesta, este că au aflat în declarațiunea conferinței naționale române de la Alba-Iulia cuvinte care le-au umplut inimile de încredere.

Sașii nădăjduiesc a afla la noua lor patrie deplină apreciere pentru munca lor culturală și pricepere dreaptă pentru individualitatea lor națională. Deși aparținători unui alt neam, ei nu vor fi mai puțin fii credincioși ai patriei lor noi de cum sînt confrății lor români, și nu vor fi mai puțin călăuziți de spiritul lor jertfă pentru țintele și idealurile ei mari, ci vor da ce au mai bun pentru a ferici și îmbogăți România și pentru ca aceasta să devină tot mai mult un stat cultural modern.

Pentru aceasta însă au și ei dreptul de-a pretinde să fie considerați din partea românilor ca niște cetățeni egal îndreptățiți ai Statului lor și să nu fie lipsiți de nici o condițiune de care ar avea nevoie pentru deplina dezvoltare a puterilor și însușirilor lor.

Dacă posibilitatea aceasta le va fi dată, ei vor preamări în veci ziua care l-a făcut cetățeni ai României libere”.

Este ceea ce s-a și împlinit.

Adolf Armbruster

„ULTIMELE“

de N. IORGA

ex abrupto, în stil ciceronian. Un articol, de pildă, începe astfel :

„Să vorbim fâțiș, lăsînd la o parte politica struțului cu capu-n nisip“ (Istoria răspunde pretențiilor).

Altul :

„Iarăși, ca acum un sfert de veac, cînd trăiau vechile animale paleontologice ale Imperiilor istorice...“ (Nu state mici, ci națiunile sacre și civilizațiile originale).

Am ales dinadins cîte un început de articol, conținînd în prima frază o metaforă sau o comparație, menținîndu-ne însă punctul de vedere, că aceste procedee plastice nu sînt suficiente ca să aruncăm vîlul poeziei peste demonstrațiile rigurosului logician politic.

Vasta cunoaștere a trecutului lumineză adeseori articolul cotidian, deși filosoful istoriei știa că istoria nu se repetă, că un ciclu cronologic nu poate reproduce exact pe altul. Ca și marii noștri cronicari, N. Iorga era însă convins de valoarea educativă a istoriei, valoare de ordin universal, și cu precădere pentru omul politic, care este dator, dacă vrea să conducă destinele unui stat, să cunoască tot atît de bine istoria universală, ca și pe aceea a propriului său popor.

N. Iorga n-a văzut niciodată istoria neamului nostru în mod izolat, ci l-a integrat în contextul țărilor înconjurătoare, al moștenirii Bizanțului și, pînă la urmă, în cadrul istoriei universale. La fel a procedat în articolele sale politice, care erau acelea ale unui glorios veteran. Să nu uităm că, după ce militase, în ajunul primului război mondial, pentru împlinirea idealului nostru național, a fost, în anii refugului în Moldova, glasul cel mai ascultat, care izbutea, cu articolul său zilnic, să mențină moralul atît al combatanților, cît și acela, foarte scăzut, al refugiaților și mai în genere al celor ce se lăsau copleșiți de trecătoarele victorii ale inamicului. Nimeni ca N. Iorga, în decurs de peste trei decenii de publicistică zilnică, n-a dat glas cu atîta forță și însuflețire sentimentului public, mai ales în momentele cruciale ale istoriei noastre contemporane. Dacă omul public a putut uneori greși, el a intuit fără greș bătaia de inimă a maselor populare, în năzuința lor de a realiza și apoi de a menține unitatea noastră națională și statală. Aceasta era adînc amenințată de politica mărturisit revizionistă a „Axei“, fapt care nu împiedica formațiile politice de dreapta și de extremă dreaptă de la noi, pretinse singurele naționaliste, de a se angaja fâțiș alături de cei ce urmăreau desmembrarea noastră națională. Împotriva lor, cu prestigiul său de mare patriot, s-a ridicat energic N. Iorga și a plătit cu viața temeritatea sa.

Poeziile nu rămîn străine de evenimentele zilei. Iată de pildă, cum este comentat liric, războiul submarin, în două catrene :

„Corabia trece în pace : / — În sînu-și comori se ascund, / Muncite de brațe

Ardeleni și ardelence

Mult mai tirziu, după ce părăsisem tricoul de marinar și visul de a cutreiera lumea, mult mai tirziu, după ce trăisem o vreme în lumea tensionată a petrolului, mi-a fost dat să văd țara din care veneau profesorii mei de demnitate. Și, odată cu aceasta, a început în viața mea un nou capitol, cu care puține altele ar putea sta în cumpănă.

De cum am pus piciorul în Ardeal — încep, ca de un vis frumos, să-mi aduc aminte —, după turlele bisericilor ce se duceau spre cer într-un avînt de necrezut, necrezută a fost uimirea, și necrezută incintarea ce m-au cuprins cînd am zărit pâlăriile mari de pai pe care femeile le purtau la cîmp. Clipa cînd le-am văzut înția oară a fost clipa cînd, pentru ochii și sufletul meu, s-a deschis o poartă spre marele farmec al acestei țări.

În satul prahovean în care copilărisem, nimănu nu i-ar fi trecut prin minte — decît spre a-i stîrni risul — că o țărăncă poate purta pălărie. Iar acum le vedeam, pe toate, avînd fața adumbrată de pălării cu boruri largi. Galbene ca aurul, într-o atît de plăcută — și cosmică — consonanță cu griul din al cărui pai fuseseră impletite, acele pălării, prin forma, prin culoarea și prin optimismul lor erau — deși făcute să aperse de razele soarelui — obiecte solare, reamintind vechile neamuri de închinători ai marelui astru central. Dacă n-ar fi fost blîndetea priveștiștilor, atît de armonios arcuitele coline, un străin s-ar fi putut crede printre descendentele incașilor.

Un strop din singele orgoliosului neam al romanilor curge, dus de spanioli în vinele lor, prin vinele țărăncilor mexicane, ce se duc la prașila porumbului, cu retina zgîriată de feții unor cactuși uriași, și curge de asemeni — nealterat de nici o năvală a noroadelor asiatice și de nici o infiltrație levantină — prin ființa acestor coboritoare din daci. Dar ele, dacă osteneau minuiind se-cera, se puteau trage la umbra cu miros de rășină a brazilor.

Dar cel mai mult m-au uimit, acolo, boii cu care bărbații lucrau pămîntul sau treceau cu carele pe uliță. O, ce minuni și ce prilej de mindrie ! Nici o asemănare cu boii cenușii și costelivi — în ai căror ochi citeam adeseori o tristețe în stare să alunge oricui bucuria de a trăi — ce pășteau pe izlaurile pirjolite de arșiță de dincoace de munți. Din cele mai alese și robuste soiuri, boii ardelenilor, roșii ca focul, cu fruntea ca de bour și coarne falnice, erau plămădiți temeinic, cum temeinic era tot ceea ce descopeream dincolo de crestele Carpaților.

După iarmaroacele orașelor dunărene, prin care rătăcisem îndelung, pe de o parte atras, pe de alta respins de trivialitatea și grosolanția lor, acum venise vremea să mă desfășor în tirgurile de vite din Ardeal. În amintirile mele din copilărie stăruiau, cu neputință să-i șterg de pe retină, mai ales geambașii. Încinși cu chimire late de piele, siguri de ei și vicleni, negricioși ca toți cei ce se îndeletniceau cu treburi îndoielnice, meseria lor era să vîndă la iuteală, oricît de nerușinat l-ar fi păcălit pe cumpărător, orice fel de cai : de furat sau cu betesuguri pe care știau să le ascundă pînă ce încheiau tirgul și beau al-dămașul.

Șar în afara lor, acele pitorești și sordide aglomerări de oameni foiau de inși care nu aveau nimic sfînt, de la cei cu „uite popa nu e popa“, pînă la cei ce vindeau inele de aur, de pe care repede se ducea poleiala și se dovedeau de cositor.

Mai dăinuia în mine murdara amintire a acestor iarmaroace, cînd am pătruns, ca într-o baie de omenie, în tirgurile ardelenice. Totul în ele — ca și în ființa țărănilor întîlniți prima oară în vagoanele de clasa a treia — era numai bunăcuviință și curățenie și ritual. Și solemnitate.

Unii veneau din satele apropiate, alții coborau, cu un cal de cîpăstru, de pe munți. Se întîlneau unii cu alții, în sumanele lor lungi, ca într-un sobor de profeți, arătînd ce vor să vîndă sau să cumpere. Se și tocmeau. Dar cu vorba cumpătată și ochii limpezi, fără nimic hulpav. Nimeni nu nutrea gîndul să păcălească pe cineva.

Și toți păreau că duc, în straițele lor, istoria acestor pămînturi.

Geo Bogza

sărace. / Năleri-și dorm somnul profund. / Țișnește prădalnica mină : / În flăcări un praf omenesc... / De sus, de pe bolta senină / Divinele stele prive-sc...“ (Submarin)

Mila față de cei umili, a căror viață și muncă sînt într-o clipită făcute praf, se asociază cu indiferența naturii, care-și păstrează splendoarea, în ciuda dezastrelor și crimelor războiului.

Perspectiva viitorului apropiat, în ajunul celui de al doilea război mondial, este exprimată în alte două catrene, de respirație mai amplă :

„Ce binecuvîntare din cer vine să cadă / Pe cîmpul care razei fierbinți se lasă pradă ! / Averi nenumărate în lanuri se ascund / Și aurul în valuri se-n-tinde pînă-n fund. // În fiecare clipă natura face-un salt : / Un vînt se joacă-n floarea porumbului înalt / Și păsările cîntă din lacoma lor gușă : — / Fantomă singeroasă, de ce ni bați la ușă“ (August 1939, Război...).

Luptătorul cărunțit, despre care nu ne înșelăm cu totul făcîndu-ne o imagine

austeră, pleda însă și pentru plăcerile acelei etăți :

„În oricare vîrstă se cere / Din mijlocul luptei ce dai / Și suferinții ce-o ai / O clipă de dreaptă plăcere. // De ce s-o gonești cu asprime, / În anii cîți nu stai să mori ? / Mormintele-s pline de flori, / Și nu sînt oprite de nime“ (Florile bătrîneței, 11 ianuarie 1940).

Notele și comentariile lui Stelian Neagoe sînt în genere juste. O singură observație : acel ironic denumit „Robespierre“ în articolul Viitorul, considerat „un admirabil poem în proză“, nu viza pe legionari, ci pe Iuliu Maniu, văzut „rece, aspru, dominator și crud“ și acuzat cu puține zile înainte, ca autor de „lovitură de stat“ (Ce a fost Constituția suspendată).

O serie de reproduceri fotografice, în plină pagină, ilustrează volumul și ne înlesnesc apropierea de cel mai năvalnic temperament al veacului, pus în serviciul Patriei.

Șerban Cioculescu

Poveștile lumii mediteraneene și „cultura populară“

CITITORULUI de povești din Europa Centrală, care nu mai știe ce înseamnă a povesti spontan, trebuie să-i explicăm ce funcție i-a revenit povestirii până în zilele noastre. Bunica depășind basme, pentru a delecta nepoții, este cu siguranță un personaj care mai poate fi întâlnit și astăzi în multe părți ale lumii, dar ea ne-ar oferi o explicație greșită — că povestirea este o istorie pentru copii. Grupul ascultătorilor a cuprins mai ales adulți și numai într-o anumită măsură au jucat copiii vreun rol într-insul. S-a povestit, în primul rând, peste tot unde exista dorința de a asculta noutăți și aceasta într-o vreme fără radio sau televiziune, fără mijloace rapide de transport sau presă larg difuzată, mai ales în zonele așezate marginal. Acolo s-a menținut, din aceste pricini, un timp mai îndelungat rostirea poveștilor. Iar prin noutăți nu trebuie să înțelegm un fapt care tocmai s-a întâmplat, pentru prima oară; o istorie poate să fie veche de o mie de ani, dacă publicul respectiv nu a ascultat-o încă, ea va fi fără îndoială «nouă» pentru el și interesantă.

Cu aceste explicații, prezintă profesorul Felix Karlinger de la Salzburg atrăgătorul volum de povestiri din sudul Europei, apărut nu de mult: *Märchen der Welt, Südeuropa*, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1978. După ce a editat elegante volume de basme ale indienilor din America de Sud sau din Mexic, și o serie întreagă de povestiri din culturile române, profesorul Karlinger s-a hotărât să ofere publicului larg un volum tuturor accesibil, într-o bibliotecă de buzunar; a inclus în el povestiri ucrainene, românești, bulgărești, macedonene, sârbo-croate, slovene, grecești, albaneze, italiene, malteze, sardice, retoromane, franceze din Elveția, provenșale, catalane, spaniole, basco, portugheze. Așadar, lumea din jurul Mediteranei și a mării care comunică cu ea, Marea Neagră. Povestirile române se înfățișează sub nume ce par incantatorii: „Mit Odolean — dem Sohn der Boldicuța“, „He-was-ich-weissnicht-was“, „Drăgan Cenusă“, „Die Mutter Gottes als Helferin“ și altele, redate dintr-un volum publicat, mai de mult, în editura germană Diederichs, în colaborare cu Ovidiu Birlea.

De ce a ales editorul acest grup de povestiri? Pentru că, ne spune el, în această lume mediteraneană fantezia este mai scilpitoare, povestirea încă trăiește, iar circulația temelor a fost mai vie ca în alte părți: au fost caivate povestiri desore întâmplări din Persia și India, pentru a fi transmise nordului Africii. Mai mult, ne atrage atenția Felix Karlinger, dacă vom privi acest ansamblu vom constata că extremitățile, Sud-Estul european și peninsula iberică, au fost zone de intens contact cu lumea arabă și civilizația otomană. Povestirile din aceste extremități se aseamănă și datorită faptului că a predominat aici lumea rurală, puternic atașată comunicării orale, în timp ce în centrul zonei se profilează o arie mai urbanizată, cu povestiri oarecum diferite, cea italiană. Încadrată în lumea mediteraneană, cultura română se înfățișează ca o parte dintr-un mare ansamblu de străvechi civilizații, o parte cu trăsături proprii.

Ca și în alte multe locuri, din Sardinia sau din Pirinei, povestea continuă să fie spusă la noi. Povestitorii sint ascultați în această lume cu prilejul festivităților, dar și în trenuri, în cazărmi, peste tot unde oamenii așteaptă și își petrec timpul în mod inteligent. Mai înainte vreme, povestirile se spuneau în timpul cite unui po-

pas sau pe drum: așa cum s-a întâmplat la hanul Ancuței sau în drum spre Canterbury. Și astăzi în Sardinia se spun povești pe drumurile lungi care leagă un sat de altul peste munți; cînd povestitorului începe să i se taie respirația și să i se usuce cerul gurii, el zice: „am ostenit, să vă care altul“, care continuă povestea. Ceea ce predomină este fantezia, pe care unii povestitori o explică a fi izvorită din vis: „să vă spun ce am văzut în somn“, declară unul dintre ei. Ca și visarea, povestirea este manifestare a gândirii intuitive și nu a gândirii abstracte, conchide profesorul Karlinger, „adeseori sentimentele sau gândurile putînd fi înlocuite unele cu altele, în cadrul acțiunii, iar însușirile și relațiile putînd fi exprimate prin simboluri în formă de recuzită“.

Povestirea continuă să fie vie nu numai acolo unde găsim ascultare cei care știu să pună în lucrare imaginația unor oameni cu o mentalitate comună, în zone așezate marginal; ea trăiește alături de lectură acolo unde experiența de viață a oamenilor care muncesc pămîntul a fost înglobată în cultura națională, dominată azi de scris, ca la noi sau la iugoslavi sau la bulgari. În cazul nostru, cultura orală țărănească a fost asimilată de cultura dezvoltată la curte și la oraș, astfel că a avut loc un proces de întrepătrundere care a conferit civilizației noastre o notă specifică în Sud-Estul european. Un exemplu ni-l oferă Neculce care înglobează legende în scrierea lui, elaborată după modele umaniste, dar cu o frază inspirată de exprimarea țărănească. Alt exemplu îl întâlnim la Sadoveanu care asculta adesea povestitori din munții Neamțului, dar ni se pare că și la Ioan Alexandru care scrie un poem despre Brâncoveanu în genul autorilor de cronice rimate. Pe firul acestei întrepătrunderi, viziunea populară a fost cuprinsă într-un sistem rațional care nu a deformat-o; miturile și conceptele cheie transmise de cărturari aparțin unei mentalități colective și analiza lor, după cum înțelegem din studiile lui Mircea Eliade sau Constantin Noica, ne poate introduce în aspectele unei „forma mentis“ românești.

Pentru a înțelege mai bine ce s-a petrecut la noi, din unghiul sociologiei culturale, dispunem acum de un solid punct de reper: scilpitoarea carte a tinărului istoric francez Robert Muchembled, *Culture populaire et culture des élites dans la France moderne* (Flammarion, 1978), în care este descris modul în care a fost sistematic dizolvată cultura populară în Franța, de-a lungul secolelor 16—18. Descriind modul în care au fost secătuite surse de viață intelectuală într-un mare stat european, autorul îndreaptă atenția cititorului spre alte culturi în care gândirea și fantezia populară au continuat să se dezvolte de-a lungul epocii moderne. Cartea s-ar putea, de aceea, să deschidă istoricilor străini perspectivele unei mai bune înțelegeri a „modelelor“ culturale care nu au fost aidoma „modelului“ francez.

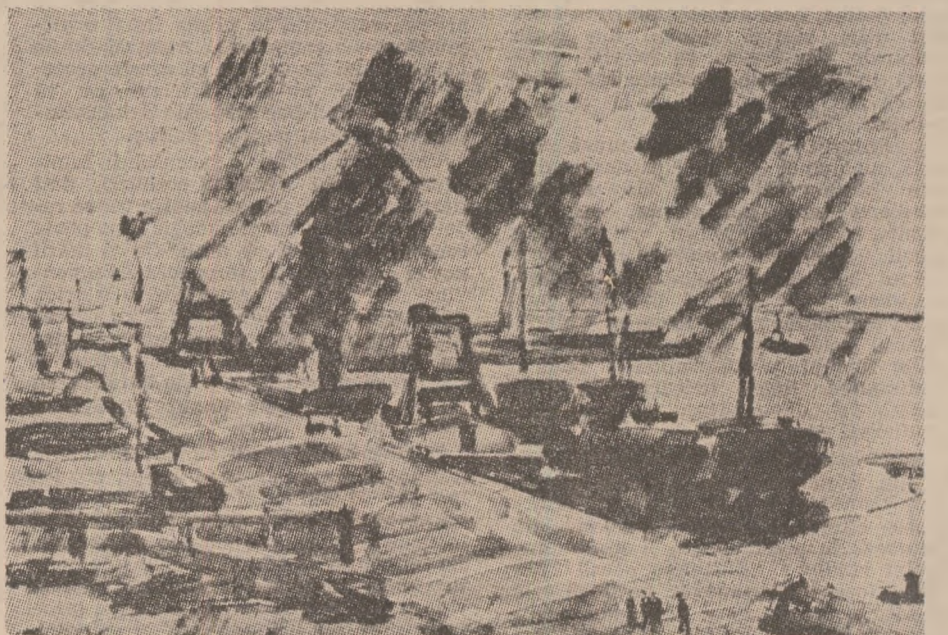
În variantele sale urbană și rurală, cultura populară franceză, arată autorul, permitea grupurilor sociale o permanentă adaptare la mediul natural și uman. „Această cultură, incluzînd aspectele ei cele mai aberante în ochii unui cartezian, era expresia unei civilizații prin excelență țărănească“. Multe manifestări propuneau o reconstituire a lumii dominată de teamă și mizerie (strada din orașul de la începutul lumii moderne era, spune Pierre Goubert, „puante, sonnante, médisante“);

dar festivitățile colective treceau dincolo de senzațiile cotidiene și redau, frecvent, o sinteză în cadrul căruia omul se integra în natură, iar tragedia sau comedia epocii erau talmăcite „din punctul de vedere al corului popular care ride în piața publică“, cum scrie M. Bahtin în subțila lui carte despre Rabelais. Nu progresele urbanizării, care nu au fost spectaculoase până în secolul 19, ci asaltul puterii centrale a destrămat civilizația țărănească. Monarhia și grupurile sociale privilegiate — aristocrația și clerul înalt — au început să implanteze în întreaga Franță structuri care destrămau microculturile țărănești pentru a grupa întreaga societate în jurul puterii centrale. Pe măsură ce s-a adîncit clivajul dintre ceea ce P. Goubert numește „părțile care iau“ și „părțile care suferă“, a sporit tendința de a transforma unitățile de viață într-o masă de supuși. „Supunerea corpurilor și a sufletelor a fost realizată pe scară mare, pentru a controla o societate care se diversifică, se umfla peste măsură, de vreme ce diferitele segmente se atășau ierarhic întregului social. Frica și forța nemeaifind suficiente pentru a ține la respect aceste milioane de oameni, a trebuit ca să fie fabricat consimțămîntul lor. A apărut, astfel, statul modern...“. Oferind mai multă securitate omului în luptă cu dezordinea și violența, cultura oficială l-a îndemnat să-și lege speranțele de un rege-sovere. Robert Muchembled apreciază că vinătoarea împotriva vrăjitoarelor, făcută cu o mare demonstrație de forță, pentru a înspăimînta, pune clar în lumină faptul că această campanie făcea parte dintr-un proces de aculturație, menit să infuzeze în orașe și sate cultura produsă la curte. Concomitent a început să fie difuzată o bogată „literatură pentru ponor“, ilustrată de celebra „bibliothèque bleue de Troyes“, care consolida imobilismul social intrucit crea „un ecran care masca, pentru mult timp, realitatea a ceea ce ar fi putut să fie luptă de clasă“. În asemenea condiții, spre sfîrșitul vechiului regim, s-a conturat o cultură a privilegiaților, una a celor hrăniți cu un gen de cultură de masă și alta a celor care con-

tinuau să rămînă atașați de frînturi dintr-o civilizație dezmembrată. În această ultimă fază, conceptele de „cultură“ și „civilizație“ s-au referit la realizările politice curții în domeniul intelectual, în ultimele secole, iar cel de „barbar“ a desemnat pe cei care nu cunoșteau avantajele urbanizării și ale politicii — țărani.

ESTE o netă deosebire față de evoluția din civilizația noastră, unde cuvîntul de „politie“ a apărut la umaniști cu un sens similar civilizației — sumă de virtuți dobîndite prin învățatură și prin viața în „polis“, în cetate; dar epitetul de „barbar“ a fost aplicat cu precădere celor care năvăleau asupra țării pentru a o prăda, instaurînd dezordinea care împiedica funcționarea legii și răpînd roadele muncii, deci lovînd și în țărani. Cei neînvățați nu au fost incluși printre oamenii civilizației, dar nu au fost respinși categoric din rîndul celor care erau sau puteau deveni oameni deplin, personalități grupul celor dinafara legii, a „barbarilor“, a cuprins pe năvălitorii din afară. Cînd iluministii au atacat superstiția ce făcea ravagii la țară, ei nu au făcut-o în numele unei autorități centrale, ci pentru a spori angajarea politică a compatrioților chemați să smulgă drepturi de la puterea centrală. Disprețul față de țărani l-a manifestat ciocoii și noul parvenit, aprigi susținători ai birocrației statale din secolul trecut. În momentul în care romanticii au pus clar problema elaborării unei culturi inspirate de modele europene în expansiune, ei au aflat surse în cultura populară care mai era vie la început de secol 19; cultura națională română s-a întemeiat pe poezia și proza populară, adică elaborată și difuzată în mediul sătesc. Și de aceea povestirile culese în zilele noastre pun sub ochii străinilor un mod de a gândi și însușiri artistice care se aseamănă celor întâlnite la popoarele din lumea mediteraneană, dar care nu exprimă mai puțin o experiență proprie de viață.

Alexandru Dușu

MIRCEA VĂRZARU: Peisaj (Galeria „Căminul Artei“)

Jubileu strălucit

(Urmare din pagina 1)

PRIN aceasta, România, nu numai se reazeza pe temelile Unirii de la 1 Decembrie 1918, dar se deschidea poporului român perspectiva făuririi unei vieți noi, demne și independente. Înfăptuirile istorice din anii construcției socialiste, profundele transformări revoluționare din societatea românească au constituit tot atâteatribute ale unității social-politice, culturale a țării, unitate desăvîrșindu-se pe măsura ineseși progreselor pe drumul construirii socialismului. Ampla activitate creatoare a întregului popor pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XI-lea și ale Conferinței Naționale a partidului marcheză ca atare etapa în care sârbătorim a 60-a aniversare a făuririi statului național unitar român. Expunerea secretarului general al partidului constituie un document viu al marilor succese obținute în industrializare, în finalitatea omogenizării nivelurilor de civilizație și de cultură pe in-

treg întinsul țării, în creșterea nivelului de trai, în conștientizarea maselor pentru realizarea concordanței între dezvoltarea forțelor de producție și caracterul relațiilor sociale, pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt — pe baza cuceririlor științei moderne și a teoriei revoluționare a materialismului dialectic și istoric — a organizării și conducerii întregii societăți. Aceasta prin imbinarea armonioasă a principiului centralismului democratic, al conducerii unitare, cu principiile autoconducerii și autogestiuunii, stimulează inițiativa unităților economice și administrativ-teritoriale, valorificînd tot mai intens gândirea și experiența oamenilor muncii.

O IMPORTANTĂ parte a Expunerii a fost consacrată poziției României ca detașament activ al luptei pentru socialism, pentru pace și colaborare între toate națiunile lumii. Profundele schimbări sociale și naționale revoluționare care au loc în lume demonstrează că, acționînd unite, forțele socialismului, progresului, popoarele pot preîntîmpina izbucnirea unui nou război mondial, pot asigura pacea trainică pe planeta noastră. Așadar, — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — lupta pentru dezarmare, pentru încetarea cursei înarmărilor și reducerea cheltuielilor militare constituie un obiectiv esențial al politicii partidului și statului nostru. De aici și reafirmarea poziției de înaltă principialitate în legătură cu recenta Consfătuire a țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, poziție aprobată de întregul nostru popor, într-o manifestare a unanimității semnificând

unitatea indestructibilă a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate — unitate, potențînd angajamentul ferm al țării noastre de a face totul pentru promovarea unei politici noi, de deplină egalitate și respect în viața internațională, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. De aici entuziasmul cu care a fost receptată chemarea celui ce intruchipează în sufletele noastre ale tuturor chezașia supremă a împlinirii celor mai nobile idealuri ale devenirii noastre istorice: „Să facem legămîntul solemn că vom acționa într-o deplină unitate pentru continua înflorire a economiei, științei, culturii și civilizației întregului nostru popor, că vom face totul pentru a asigura poporului nostru deplina independență și libertate, bunăstarea și fericirea! Să ne angajăm, în aceste momente solemne, că vom face totul ca România socialistă să se afirme tot mai puternic ca un detașament activ al luptei unite a tuturor popoarelor care se pronunță pentru independență, pentru progres social, pentru destindere și pentru pace, că vom face totul ca patria noastră liberă să strălucească tot mai strălucit și demn în rîndul națiunilor libere ale lumii!“

ACEST legămînt, această chemare devin astăzi noitribute ale unității României, a poporului său, ca o strălucită incununare a celor șase decenii de luptă dreaptă și de avînt creator întru desăvîrșirea propriului destin.

„România literară“

Poezia cu spini și fără

TRANDAFIRUL SALBATIC este, într-o primă parte, o interesantă antologie: nu de poezii incluse de către Ioanid Romanescu în cărțile de până acum, ci de poezii rămase pe dinafara lor. Se înțelege că nu e vorba de acele inevitabile rebuturi pe care poezii le „uită”, când își alcătuiesc volumele, în manuscris ori în reviste, ci de poezii care, dintr-un motiv sau altul, n-au putut să apară la vremea când au fost scrise. Ar fi de văzut, înainte de orice, dacă o astfel de culegere constituie un „compendiul” al liricii lui Ioanid Romanescu, la fel cu o antologie propriu-zisă. Căci, în definitiv, deși nepublicate, aceste poezii reflectă ca oricare altele evoluția autorului în douăzeci de ani. Surpriza (vorba vine!) este de a constata o totală lipsă de varietate: versurile din *Trandafirul sălbatic* aparțin aproape numai unui singur sector al poeziei lui Ioanid Romanescu și anume acela „poeimic”. Mici arte poetice răzvrătite contra șabloanelor academice sau satire sociale, aceste bucăți reprezintă, în latura formală sau în conținutul lor, acel tip de poezie în care o evidentă îngustime de interpretare ne-a deprins să vedem nu știu ce pericole pentru societate. Limbajul codificat le numește poezii cu probleme. Sau cu spini. În schimb, este probabil că experimentele lingvistice, purele teribilisme, adesea ininteligibile, au fost împărțite fără rest între culegerile poetului, căci nici o mostră nu e de aflat în *Trandafirul sălbatic*. Îmi amintesc de greutatea cu care am citit, mi se pare, *Aberațiile cromatice*. S-ar părea că falsul ermetism împune și e greu de refuzat, în timp ce poezia limpede, cu adresă socială, întârzie să fie acceptată. Să zicem însă, cu înțelepciune, că tot e mai bine mai firziu decât niciodată și să dăm câteva exemple de spini (oare titlul volumului actual să fi fost

Ioanid Romanescu, *Trandafirul sălbatic*, Editura Cartea Românească, 1978.

inspirat de goetheanul „Röslein auf der Heiden” care înțeapă pe băiatul ce vrea să-l culegă?) din insolita antologie a lui Ioanid Romanescu. Iată, într-un stil conversațional, o declarație jumătate patetică, jumătate ironică a unui poet care se ia în serios în această viață pămîntescă: „Cu ochii voștri — ca printr-o lentilă / care mărește de milioane de ori — / am cercetat lăuntru / fiecărui lucru / pot spune: / timpul meu cuprinde și libertatea mea, / pentru cîntec nu-mi aștept rîndul într-o altă viață / iată de ce / — înainte ca epocile următoare să mă asculte — / mă apropii recunoscător față de voi / și încă o dată rușinat că nu am putut să vă dăruiesc decât poezii / vă implor: / să nu lăsați pe nimeni, niciodată, / să vorbească despre mine ca despre un martir / / nu te invidiez, pasăre instelind în zbor — / tu cînti pentru că ești, / însă eu viața o datorez cîntecului”. În *Revoluția continuă* sarcasmul vizează noul academism poetic introdus în numele ideii de accesibilitate jos înțeleasă: „Nu avem încotro, domnule Cézanne, / academia pretinde ca fiecare pată culoare / să aibă un contur precis, fiecare propoziție / să se încheie fest — pentru că, altfel, / ideile fuzionează — ce ar spune mulțimea / despre dezordinea din capetele noastre? / nu avem încotro, îi lăsam pe alții / să se instituționeze și să trăiască / viața ca o crișmă, noi nu avem / conturi deschise, noi nu simțim concilianți / noi trăim revoluția continuă / noi cînd bem ne trezim: ne place / muzica perfectă, ne îmbrăcăm în alb / și vrem o văduvă curată? ce să facem, domnule Cézanne / dacă nu simțim născuți pentru artă?”. O concisă filipică împotriva trivialității îmbuibate ce profită de pe urma sacrificiului altora și împotriva manipulării individului este *Mașina de tocat*, unul din cele mai bune lucruri ieșite din mina poetului: „La stînga la dreapta la stînga soldat / evenimentele noastre s-au terminat / sînt încă morți de în-

gropat / / o lume cu piciorul plat / vine din urmă pe-nnoptat / la stînga la dreapta la stînga soldat / / vor fi alți morți de îngropat / și iar mașina de tocat / la stînga la dreapta la stînga soldat / / pămîntul tot l-au îngropat / carnea și osul de soldat / vivat mașina de tocat”. Întoarsă asupra poetului însuși, ironia își relevă în *Călimara* tot substratul sentimental: „Cînd eram copil, / pentru că aveam un scris îngrijit / mai toți îmi vîr-sau călimara / peste caiete / / o, dacă altfel / aș fi putut să comunic / prin mine insumi / cu lumea! / / atîta cerneală de lacrimi / s-a adunat în ființa aceasta, / încît uneori surprind mina poeziei / cum tremură asupra mea”. Se vede lesne că iritațiile, limbajul voit scandalos, epatarea, sfidarea (un fel de lirică scoatere a limbii) sînt în fond mijloacele de apărare ale unui vulnerabil Akaki Akakievici (*Cetățean de onoare*): „Într-o dimineață de octombrie cu cerul zoios / ca zidurile unei pușcării, în ziua cînd am împlinit / patruzeci de ani șapte mii de nopți albe, / mi-a bătut la ușă un țaran de-acasă / care abia m-a recunoscut (semn că nu peste multă vreme / voi deveni fantomă) / / venise în numele pămîntului de acolo / pe care eu, ultimul din neamul meu, / chiar și mort îl voi traversa cîntînd / / ne-am așezat ca-n jurul unui foc / și îndelung am vorbit despre ploaie / despre plozi și despre politică / / după ce am bătut bine din vinul meu și dintr-al lui / m-a întrebat de ce mi se spune Akaki Akakievici, / cum a auzit el din gura cui-va / / din cele șapte mii de nopți albe / nu mi-am adus aminte decât că în grecește / akakia înseamnă bunătate / / și a plecat convins că sînt unul dihtre / cetățeni de onoare ai orașului”.

A doua parte a volumului cuprinde, sub titlul *Antares*, un poem de o remarcabilă puritate ce nu seamănă deloc cu lirismul năpădit de buruienile prozei, veșnic ricanant, lucid pînă la dezabuzare, de pînă acum. E un fel de

Ioanid Romanescu
TRANDAFIRUL
SALBATIC

manual de yoga lirică, avîndu-și tehnicile spirituale specifice. Incepe cu aceste recomandări: „Privind îndelung un punct fix / și auzind cum spre el / se deplasează lumile / / privind fără a fi sedus / de vreun miracol / de vreun dezastru / / cu toate simțurile privind într-acolo / unde nimeni nu vede nimic / și poate că nimic nu există / / și chiar îndepărtat cu forța, / privind în gînd la punctul fix / pînă la uitare de sine și exasperare”. Și se încheie astfel: „Eu nu mai sînt eu: am devenit / punctul pe care îl priveam / / în ochii voștri se reflectă / nu dimensiunea mea, ci distanța la care vă aflați”. Fîind aici unele ecouri din Nichita Stănescu, nu se poate nega originalitatea. Ioanid Romanescu este un poet puternic și cu personalitate. Lirismul constă în definiția lapidară, în imaginile suav ascetice: „Învăț să mori în tine însuși / pentru a nu-ți fi teamă de moartea / pe care altul ți-a destinat-o”. Sau: „fluvii de sunete au curs / prin urechile mele ascultătoare, / dar nici un Cîntec”. Și, în fine: „Semne ale căror înțelesuri / de mult s-au pierdut / din ardere / unii au ales căldura iar alții fumul”. Se face elogiul incoruptibilului spirit al stăpînirii lăuntrice. Dorința depersonalizează: „Absorbit ești pînă-n adîncul / fiecărui lucru pe care l-ai rîvnit / / toate luîndu-te în stăpînire / abia o tristă imagine a ta / a-junse pînă la mine / / din milioane de dorinți te-ai ales / cu tot atîtea chipuri / / care îți este cel adevărat?”. *Antares* e un poem subtil și de o perfectă limpitudine, care ne arată că niciodată nu cunoaștem destul de bine un poet.

Nicolae Manolescu

Corneliu Mircea

Cumpăna dorului

(Editura Cartea Românească, 1978).

■ CORNELIU MIRCEA, grupează sub titlul *Cumpăna dorului* o suită de esuri ce par să aparțină, după cum sînt privite dintr-o perspectivă sau alta, unui poet care își încearcă înclinațiile pentru speculația filosofică, sau unui filosof care imprumută vocea poeziei. Căci, pe de o parte, autorul pune în joc concepte filosofice demult consacrate, mișcarea lor urmînd însă, în chip ciudat, doar ritmul de incantație al prozodiei, iar pe de altă parte, el se ipostaziază pe sine, devenind astfel un soi de eu filosofic (!) analog celui liric.

Deși întemeiată pe date cunoscute, unele chiar vulgarizate, ale psihologiei și esteticii, argumentația din „Cuvînt înainte” este convingătoare în raport cu intențiile cărții; ea nu este lipsită chiar de o generoasă deschidere către dialectica spiritului: mișcarea intimă între nivelele afectiv, imaginar și rațional din structura psihicului constituie pentru autor suportul unor considerațiuni nu lipsite de interes (deși nu tocmai noi) privind relațiile dintre forme ale spiritului cum sînt poezia, știința și filosofia. În ceea ce privește intențiile, acestea nu sînt mai puțin generoase în deschidere: a surprinde dorul „în și prin adevărul plastic și nemijlocit al limbajului poetic”, a-l „diseca” pe viu cu instrumentele analitice ale psihologiei, și în sfîrșit, ca o cerință inevitabilă, a-l plasa în „adevăratul orizont filosofic spre care se îndreaptă”.

În cartea întâi, care dă și titlul volumului, dorul apare ca o tensiune între „bucuria unității cu lumea” și „durerea diferenței (față de lume”, al cărui echilibru în dezechilibru („cumpănire” și „descumpănire” în termenii sugestivi ai autorului) pare să creeze o pendulare veșnică, o mișcare fără devenire, aparent adîncindu-se mereu în sine, sau, în termenii lui Hegel, de care Corneliu Mir-

cea nu este străin, o infinitate rea; totuși spiritul nu suferă o asemenea rătăcire, căci „dorința” îi apare identică ființei înseși. Motivul dominant în această parte este cel al arderii, al focului în general — „fulger”, „jar”, „văpaie” — ca pentru a încarna pieirea și renașterea spiritului curprins de dor și purtat între bucurie și durere. Dincolo de limbajul poetic ce o învelește, ideea ni se pare fecundă pentru o ontologie a dorului.

Iată însă că dintr-odată eul filosofic abandonează dorul, care nu mai apare astfel decât ca o stare printre altele, pe care le încearcă rînd pe rînd în confruntarea cu gînduri filosofice: ființă și ne-ființă, identitate și alteritate, unu și multiplu. Eul filosofic pare să treacă acum prin „ulmirea” și „spaima” cunoașterii de sine și de lume pentru a se „înveșnicii”; apoi, intrat în „cîmpul dorului” creator de lumi, eul își cunoaște „altul” găsindu-și cuprinsul, „cuprins ce va rămîne totuși necuprins, spre a se cuprinde veșnic”.

Se poate spune că în partea a doua și a treia filosofarea nu se mai mișcă în marginea trăirii poetice, ea s-a desprins de aceasta, păstrînd doar ritmul incantativ; limbajul poetic înregistrează și el această desprindere: motivul arderii se convertește în cel al luminii, un foc rece: „Lumină am fost, dintotdeauna lumină; și întuneric am fost, dintotdeauna întuneric; lumină-ngemănată cu întunericul; lumină a întunericului sau întuneric al lumii care își întunecă întunecimea, iluminînd prin veșnicia-i amurg”. Să mai observăm că trăirea poetică străpunge filosofarea nu doar în ritmul incantativ, ci și în „terminologie”: „ivire”, „înveșnicire”, „necuprins”, „nesfirșime”.

În sfîrșit, volumul se încheie cu câteva pagini de proză poetică, în care, eliberat de povara ce o reprezintă rigoroarea gîndului filosofic, discursul devine mai liber, iar metafora creează nu de puține ori efecte neașteptate.

Reținînd ideea fecundă din prima parte a cărții, putem spune că avem de-a face cu o încercare inegală a unui autor care oscilează încă între poezie și filosofie, fără a putea să se hotărască pentru una din ele.

Vlad Russo

GAZETARUL

■ O INSCRIPTIE din calendar ne-a adus aminte de o aniversare tristă: Mircea Grigorescu ar fi împlinit zilele acestea șaptezeci de ani. (născut la 27 noiembrie 1908). Tristă pentru că omul acesta atît de viu, peste care anii nu lăsaseră deloc umbrele amurgului intelectual, nu mai este printre noi. Răpus brusc, acum trei ani, se pare în drum spre revistă sau spre o editură. Mircea Grigorescu a plecat dintre noi lăsîndu-ne nu numai amintirea unui ziarist de mare talent, ci și a unui om adevărat.

Prietenii generației sale, care au cu adevărat amintiri, vor scrie paginile pe care Mircea Grigorescu le merită cu prisosință și vor face ca imaginea lui să se desăvîrșească înaintea ochilor noștri. Eu l-am cunoscut tîrziu, în anii cînd „revenise” în presă. Avea ziaristica în sînge. Ziarul era viața lui de fiecare zi, sufletul lui. Avea toate darurile celui ce știa cum se face un ziar, ce este un ziar.

Mă așteptam, atunci cînd l-am cunoscut (la „Lumea”, apoi la „România literară”), să întîlnesc un om agitat, neliniștit; am avut prilejul să stau de vorbă cu un om calm, care parcă nu a fost niciodată grăbit de minutele succesivelor ediții, de spațiul alb al paginii, de ceea ce trebuie comunicat și comentat imediat.

Frenezia era la Mircea Grigorescu interioară. Îi admiram soluția cea mai îndrăzneată, ideea cea mai neașteptată, formula cea mai ingenioasă, expusă cu un calm imperturbabil. Aș spune că Mircea Grigorescu era unul din puținii, foarte puținii ziaristi din vocație, care nu „prindeau ideea din zbor”, cum se

zice în mod curent, ci care te făcea să o vezi în forma ei optimă, ideală, de parcă ai fi avut o revelație. Acest om calm, imperturbabil, avea o mobilitate de spirit ieșită din comun. Nu deprinsese pur și simplu „trucurile” gazetăriei, ci era un gazetar care construia cu ingeniozitate, pentru care efemerul cotidian avea darul să capete durată, să se lege într-o unitate coerentă.

Și l-am admirat ca pe un om cult, căci Mircea Grigorescu realiza o perfectă compatibilitate între ziaristică și cultură. Orice discuție cu Mircea Grigorescu era o desfătare intelectuală, prilejul unei călătorii, pe multe meridiane ale spiritului, în care se simțea acasă.

Așa l-am cunoscut, și mărturia noastră nu spune desigur totul despre omul pe care alții l-au avut lîngă ei în zilele de luptă și de afirmare ale democrației românești (la „Cuvîntul liber”, la „Timpul”, la „Ecoul”). Și ei și noi avem datorita de a alcătui cartea care să-l reprezinte integral pe Mircea Grigorescu și să releve locul lui prominent în atît de nobila indeletnicie care a fost viața lui: ziaristica.

Valeriu Răpeanu

Edura Eminescu

Chiar dacă volumul se construiește în jurul studiilor închinat personalității lui G.M. Cantacuzino, nu avem dreptul să ignorăm celelalte eseuri din **Creatie și viață**. În primul rând ar trebui să ne îndreptăm atenția înspre studiul închinat operei lui Caragiale. Pornind de la Bahtin, și faimoasa sa carte despre Dostoievski, Adrian Angheliescu încearcă să pună opera marelui nostru clasic sub semnul viziunii carnavalului. Argumentația sa este în mare măsură convingătoare chiar dacă unghiul de vedere e oarecum restrictiv. Marele epos sadovenian ar sta sub semnul **drumului** și criticul își susține teza apelând cu predilecție la operele minore ale genialului povestitor. În schimb, tonul patetic și exclamativ, care domină eseul închinat **Cintării omului**, nu ni se pare potrivit criticului ponderat în aprecieri care este Adrian Angheliescu. Frază bogat ornamentată, elegantă și sobră în același timp, ni-l relevă nu numai pe eseistul avizat și lucid, ci și pe scriitorul care își transcrie în pagini, ce aparțin mai curând genului memorialistic, reflecții și descriții, trăiri și impresii care au întotdeauna calitatea de a completa portretele realizate. **Creatie și viață** se structurează, așadar, ca o pilduitoare galerie de portrete demne de urmat.

Sorin Titel

Critica

Portrete exemplare

CIE ÎNTELEGEM, de fapt, printr-o mare personalitate, care ar fi trăsăturile definitorii ale unui intelectual român de primă mărime, iată întrebările ce par a-l obseda pe Adrian Angheliescu*), și la care, cu luciditate și discernământ, încearcă să răspundă. O astfel de personalitate, asupra căreia se oprește în două studii ample desfășurate — ele constituind de fapt nucleul întregului volum — este G.M. Cantacuzino, spirit polivalent, arhitect ilustru dar și scriitor, estetician, eseist. În ciuda faptului că și-a marcat epoca prin prezența sa într-adevăr coplesitoare, el este, totuși, astăzi, mai puțin cunoscut, încât necesitatea unei reconsiderări apare aproape de la sine. Ceea ce vrea să realizeze Adrian Angheliescu este o imagine **globală** a unui tip de intelectual, un **portret** construit nu numai cu ustensilele istoricului literar, însă cu cele ale eseistului, care cercetează, analizează și face disocierile de rigoare, ci și cu cele ale scriitorului, ale celui ce recurge, cu folos și atunci când este necesar, desigur, la elementul concret, la detaliul revelator și cit se poate de semnificativ. Iată de ce în cele două studii la care ne referim — **Un argonaut al supremelor armonii și Lun-gul drum al spiritului către cunoaștere** — demersul autorului se desfășoară nu numai în jurul unei opere, ci conturează și un **personaj**. Un personaj privit cu ochiul biografului, interesat să-i descrie evoluția, atent să urmărească fiecare etapă a creșterii și formării acestuia. Cît de necesară este „reînnoirea trecutului” pentru definirea unei personalități, putem să ne dăm seama — e de părere Adrian Angheliescu — preluând „lecția” lui Proust din **În căutarea timpului pierdut**.

*) Adrian Angheliescu, **Creatie și viață**, Ed. Eminescu, 1978.

Drept care viața și opera arhitectului român sînt cercetate, apelîndu-se la o paralelă, de fel forțată, și, de cele mai multe ori, foarte utilă, cu opera scriitorului francez. În prezența, cu valoare de simbol, a unor obiecte aflate în casa părintească a artistului — amintite în paginile sale de memorialistică — lui Adrian Angheliescu i se pare a descoperi acele elemente, cu caracter definitoriu, capabile să marcheze de timpuriu personalitatea artistului și să-i anticipeze într-un fel evoluția spirituală. Paralela cu Proust se impune, așadar, și nu sîntem prea departe de faimoasa madlenă, de trandafirii și de luneta magică din cămăruța matusii Leonie! : „Prin semnificația lor, atunci difuz întrezărită, obiectele acestea par a fi reprezentat echivalentul pe plan spiritual al celor două direcții ce vor jalona spațiul proustian: **côté de Méséglise și côté de Guermantes**. Samovarul de argint, oglinda, precum și policandrul din paraculisul parcului, îi vor prefigura astfel două stiluri, sau, mai exact, două direcții fundamentale ale artei — una caracteristică artei occidentale și cealaltă celei orientale — de care avea să se arate deopotrivă cucerit și pe care, de-a lungul unei pasionante aventuri spirituale, le va străbate pînă la izvoarele cele mai îndepărtate, cu convingerea tot mai deplină formată, pe măsura împlinirii acestei experiențe, în marea unitate spirituală a omenirii... Trebuie subliniat, însă, faptul că Adrian Angheliescu nu forțează nici o clipă nota, nu duce paralelismul dintre cei doi autori sora concluzii hilare, de tipul celor ce bîntuie de o vreme încoace în presa noastră literară. Nu ni se spune, deci, nici că G.M. Cantacuzino ar „anticipa” pe Proust, nici că opera sa ar fi mai importantă pentru literatura europeană decît ciclul romanesc al scriitorului francez l... De altfel în „subtextul”

cărții, eseistul ni se pare chiar a polemiza cu astfel de afirmații. **Personajul** pe care el și-l alege ca model — putem să-l definim astfel, de vreme ce e evident faptul că Adrian Angheliescu vrea să ne propună, după cum am mai spus, un tip **exemplar** de intelectual român — îi repugnă neaoșismul pășunist, atitudinea romantic paseistă, expresie a unei poziții retrograd doctrinare, retoricodemagogice. Trecutul, e de părere G.M. Cantacuzino, trebuie să aibă în primul rînd o funcție **stimulatorie**. Marele arhitect va arăta „cît de păgubitoare se poate dovedi pentru evoluția și destinul unei culturi suprasolicitarea specificului în dauna universalului, ignorîndu-se marile valori ale artei”. În concepția sa — să nu uităm, că la fel ca Rebreanu sau Blaga el face elogiul satului românesc — **geniul locului** „nu se confundă cu o artă eminentamente rustică și atemporală, de o perfectă etanșitate, suficientă sieși. Receptivă la înfririle exterioare, arta noastră populară îi apare ca o parte integrantă a unui vast ciclu european care se întinde pe o fîșie de continent din Norvegia pînă în Grecia. În ce ne privește acest **geniu al locului** a știut de la început să se exprime într-un cadru anume și în condiții date, evitînd orice stridente megalomane”. Un demers îndreptat cu multă pasiune spre deslușirea unor constante ale spiritualității noastre, de către un artist lucid, profund și mai ales în **cunoștință de cauză**, căruia îi repugnă închistarea și impietrirea care inhibă orice demers artistic adevărat. În acest sens, Adrian Angheliescu citează un text cît se poate de edificator: „Veșnicia care se ocupă așa de puțin de noi și de care vorbim atîta, se poate simți și în formele care încep, nu numai în cele cari durează”, scrie G.M. Cantacuzino, iar reflecțiile sale, așternute pe hîrtie, cu mulți ani în urmă, sînt și astăzi de o impresionantă actualitate.

Poezia

„Varianta seninătate”

CITEVA repere sufletești statornice (mama, tatăl, iubita), câteva referiri în ton de romanță — firimituri de jurnal intim — la momente și împrejurări precise („Cristina mai ții minte strada / Pe care plouă-ntotdeauna”), un peisaj citadin tipic, de obicei nocturn, cu străzi golite de trecători și case cu ferestre luminate, în fine „personajul” poetului însuși, rătăcind, bacovian, prin orașul pustiu („Merg pe străzi, fără țintă” ; „Vin acasă pe străzi noptactice”) sau cufundat în interior de o stranie intimitate (ca în aceste două versuri admirabile pe care regret că sînt nevoit să le pun între paranteze : „Stau pe pat și ascult / singele dat la minimum...”) constituie „romanul” noului volum de poezii*) al lui Constantin Abăluță. Fragmente de prozaice decoruri și întâmplări („Am fost acasă la o fată și / treptele nu se mai terminau / la un etaj era o cizmărie...”), secvențe pitorești („Iargiul cu blide colorate să treacă / ușor peste căsuțele de cretă / mîzgălite de copii pe asfalt”), notații de cotidian pur („Pe strada noastră periferică au pus stîlpi / De beton, lumină fluorescentă”), unele aluzii la monotonia diurnului („In vestibul găsisem o chitanță / Picioarele îmi obosiseră / era o vară fără nici o importanță...”) sau la vecinătăți neo-realiste („vecinii croitori și măcelari”), câteva trimiteri la realități imediate, chiar bucureștene („Lingă stația mașinii 37 e o curte largă...”) pot confirma această impresie de „roman”, înșelătoare totuși, căci poetul, adept al unui limbaj radical, ne alunecă printre degete ca un țigar sau se înalță îndrăzneț, la nivelul unor metafore și viziuni foarte depărtate de planul „normal” al lucrurilor. Într-o „cabană” concretă,

probabil identificabilă în memoria poetului, acesta declanșează, prin simpla lui intrare, de excursionist sentimental, spectacolul unei întâlniri nefirești, evocat prin ironică negație ca o tenebroasă arătare în care, desigur, nu e cuminte să credem: „Calculul luminii pe-o stîncă. / Venisem aici să-mi amintesc de copilărie. / Vînt îmi cădea pe umeri, îmi innoda pașii pe un drum abia deslușit. / Zării o cabană cu acoperiș prăvălit, obiect cu întrebuintare limitată, poate o singură noapte. / Așa să fie, și-am intrat. / Nu-i adevărat că era beznă și la o masă șchioapă ședea mama scriind. / Picioarul mesei izbea cînd și cînd dușumeaua și filele sen-torceau de la sine. / Nu e adevărat că eram un fluture auriu luminînd cu zborul lui fiecare rînd / Nu-i adevărat că scriitura era nesfîrșită, că aripile mele erau veșnice, că inelul nopții se rotea-n infinit.” (**Fluture**).

Motivul interioarelor și acela al străzii se leagă la Constantin Abăluță, în acest volum ca și în precedentele, de tema singurătății. Un ciine vagabond, pe care poetul îl urmează în noapte ca pe-un tovarăș de suferință, sfîrșește prin a se ghemui lingă un zid, rotunjindu-se ca un simbol (**Obiect de tăcere, 3**). Telefonul din remarcabilul poem cu același titlu e un telefon al incomunicării, care „sună ocupat”, care „sună sună sună” sau la care „o voce tipă / Greașală!”. Presupușii prieteni sînt de negăsit. Timpul sustrage ca un hoț obiectele familiale, a căror gra-dată împuținare alarmează pe poetul condamnat să rămînă din ce în ce mai singur, cu „golul lucrurilor”: „Prin case sînt obiecte care dispar. / Rîșnița de alamă nu mai e de găsit. / În zori nu dai de pieptan și-ți pare că visezi. / Aveai și un pachet de cărți de joc din care n-a mai / rămas decît cutia și-un vag miros de ceară. / Într-un sertar găsești o lingură de lemn, dar unde /

e cuțitul și furculița. / Sfînta treime a poftelor noastre s-a risipit pe / căi de nimeni știute. / O albină s-a așezat pe masă. / Apoi a zburat / pe buza unui pahar. / Paharul încă n-a dispărut, și albina e vie. / Inspir adinc, strîng provizii de aer. / Doamne, serul ce-mi înfoaie plămîinii nu-i însuși golul lucrurilor / ce dispar rînd pe rînd?”. (**Obiecte**).

Sentimentul singurătății nu exclude însă la Constantin Abăluță **relația cu ceilalți**. Am spune chiar că frenezia deambulării, caracteristică, urmărește tocmai stabilirea și menținerea unei asemenea relații. În plimbările sale nocturne, poetul e un „colecționar” de **ferestre luminate** (motivul acestora domină volumul de față), — adevărate tablouri ale unor existențe „strălne” în care solitarul se implică fericit, Stîngerea luminii în locuințele pe care le „spionează” echivalează de aceea pentru el cu o brutală excludere: „Vin acasă pe străzi noptactice. / Prin case luminile se sting. / Văd odăi cu copii și tablouri, și dintr-o dată tăcere și beznă. / Ecurile propriilor pași ca gingăniile într-un insectar. / Vîntul îmi lipește de piept o foaie de hîrtie.” ; „Cine merge noaptea în lungul unei străzi / trece prin dreptul demisolurilor luminate / un cap la o fereastră vegetează / nu știi dacă trebuie să te oprești / zăpada o stîrșește orisicare / din taințele calendarului o veste / îți aburește gura / în manta largă vine un soldat / crengi oscilează pe-un ecran alburii / sub tălpi strivești un pieptene pierdut / Tufișuri se năpustesc / și strada s-a sfîrșit cu o bruscă / răsu-cire de comutator.” (**Noapte, Obiect de tăcere, 4**). În hoinărele sale încordate, aflat parcă mereu la pîndă, poetul ascultă „cum zornăie zilele oamenilor între înalte ziduri coșcovite”, stabilește o relație specială cu acea incredibilă oază de liniște descoperită în inima

Bucureștiului : „Lingă stația mașinii 37 e o curte largă. / O masă rotundă, piccioare scilciate, și-n centrul ei un nuc. / Coridoare de flori, turme de legume, toate îngrijite de-un bătrîn cu șalvar și fața razachie. / Cei ce așteaptă autobuzul se uită la bătrîn jînduind liniștea ce-i tocmește fiecare gest, lumina ce-l încheie oasele «cerșește» mărunțișul oricărei respirații”. Închis în camera sa, traversată de o simbolică scară, înregistrează, cu sentimentul că nu mai e singur, foșnetul pașilor : „Prin camera mea trece o scară / eu am altă intrare nu știu cine urcă sus / uneori m-așez pe-un scăunel / și ascult pașii.” De la oameni relația se extinde la obiecte, la peisaje, de la ceilalți la celelalte. Poetul aude cum „Palmele norilor aplaudă mărunț pe cer”, dezvăluie secretul celor doi nori complici care „s-au oprit / sărbătorind ceva” : „Într-o grădină lingă pavilion doi nori s-au oprit / sărbătorind ceva anume / care nouă ne scapă : / jubiteu pentru acel crîmpel de mușchi / crescut pe stîlp din lemnul putred”. În asemenea clipe de gratie, solitudinea se dizolvă într-o luminoasă participare universală constituind „**varianta seninătate**” (p. 49) a poeziei lui Constantin Abăluță.

Valeriu Cristea

*) Constantin Abăluță, **Obiecte de tăcere**, Ed. Albatros, 1978

„Foste adevăruri viitoare“

CHIAR MODUL cum și-a alcătuit D. I. Suchianu sumarul recente sale culegeri*) schițează un profil de neconfundat în publicistica și cultura noastră. La prima vedere articolele sînt cuminte distribuite în patru secțiuni: una cuprinzînd studii privitoare la literatura română, a doua consacrată literelor universale, apoi un mănunchi de amintiri și portrete care te fac să realizezi cu surprindere că criticul prezent în fiecare săptămînă în presă ne poate împărtăși întîmplări direct cunoscute cu privire la Caragiale. Un ultim grupaj asociază un microeseu despre haz cu un șirag de cugetări.

Cercetată mai de aproape, tabla de materii ilustrează diversitatea de interese și refuzul de a se lăsa închis într-o zonă unică de preocupări, proclamate aproape ostentativ de o inteligență investigatoare, mereu gata să pună întrebări și să propună răspunsuri ingenioase, evitînd totuși vagul dilematismului. **Foste adevăruri viitoare** cuprinde doar texte despre literatură. Criticul cinematografic Suchianu, pionier al genului, aflat și astăzi în primul eșalon, nu are nevoie de prezentări. Dar îmi amintesc că, în ultima clasă de liceu, am descoperit că acela care semna eseuri și note savuroase în „Viața Românească” era și autorul manualului meu de sociologie.

Fermitatea enunțurilor, siguranța informației au împiedicat disponibilitatea, deschiderea spre adevărate zone artistice și extraartistice să devină dispersate. Este astfel posibilă trecerea de la **Estetica**

*) D.I. Suchianu, **Foste adevăruri viitoare**, Ed. Minerva, 1978.

Miorița la cronică un poem de Bogza, la traduceri românești din Baudelaire ori la romanul „western” fără să se lase impresia de ocazional și peștri. Caracteristică pentru profilul intelectual și pentru atitudinea lui D. I. Suchianu este și ordinea adoptată. Volumul cuprinde texte despărțite de aproape șase decenii. Apărută în 1936, **Estetica Mioriței** a fost concepută încă din 1920. Multe pagini sînt din 1978. Ordinea istorică e respinsă, textele se înșiră indiferente la cronologie, mărturisind despre continuitatea unei atitudini pe care o trădește și paradoxul din titlu: „Iată de ce singurele lucruri consistente și pasionante sînt aceste prezențe perpetue, aceste mereu «foste adevăruri viitoare»». Pe ele le-am cultivat în scrierile mele din ultimii șaizeci de ani. Din ele am cules cîteva pentru a le așterne în această carte, unde cele scrise în 1920 sînt tot atît de prezente, trecute și viitoare ca și cele semnate 1978”, scrie D. I. Suchianu în prefața sa de o pagină, unde se află și cuvinte cu intonație aproape lirică despre „veșnicul Azi”. Gîndirea lui Suchianu conjugă totul la prezent, reflectează asupra celorlalte două dimensiuni ale timpului, dar e împlintată în contemporaneitatea cu care dialoghează de atîtea decenii. Refuzul înșiririi cronologice nu e un simplu gest de frondă.

Dușman al pedanteriei și raționalist impenitent, D. I. Suchianu practică reducția paradoxală și tonul conversației strălucitoare. Seriozitatea informației, disimulată cu anumită cochetărie, un respect mereu sensibil față de cultură dau acestor pagini substanță, nu numai vervă. Inamic al locului comun, răsturnîndu-l paradoxal — așa cum a început s-o facă încă din paginile despre

Miorița — D.I. Suchianu nu are nici răbdarea, nici vocația mișcării analitice lente și sistematice. Aliniază cîteodată argumentele în ordinea de bătaie și multiplică exemplele. Dar vivacitatea se impune mereu. Conversația reînțepe, intercalează anecdotă, asociații caustice, doar în aparență gratuite, cu rost argumentativ. Ca și un strămoș intelectual de-al său, D. I. Suchianu evită stilul plicticos.

Un fragment de amintiri îi înfățișează pe cei doi colegi deveniți prieteni de o viață, pe Ralea și Suchianu, ascultîndu-l fascinați pe Ibrăileanu care imagina înaintea lor riposte posibile la propriul lui punct de vedere și construia îndată riposte la riposte. Este, poate, una dintre sursele propriului mod de a scrie. A devenit o amprentă stilistică. Convorbirea implicită cu un interlocutor ale cărui obiecții sînt pulverizate printr-o demonstrație rapidă, concentrată stenografic, uneori doar printr-un cuvînt de spirit sau o istorioară cu tîlc, dă puterea de captajie a scrisului, chiar dacă reducția paradoxală nu e totdeauna pe deplin convingătoare, chiar dacă vreo apreciere despre un text sau despre un om e amendabilă. Dar infailibilitatea critică nu a fost încă descoperită. Ea diagnostichează doar opacitatea și suficiența vreunui pontif care rostește adevăruri destinate să înfrunte milenii. Apărîndu-și ideile, într-un mod opus sofistului gata să susțină orice punct de vedere pentru virtuozitatea argumentării, D.I. Suchianu e prea lucid ca să nutrească iluzia că dăltuiește ideile în marmură. Paginile lui au libertatea și coeficientul de ipocretic ale eseului.

Un cuvînt despre „cugetările” care încheie cartea. Rubricile de umor arti-

Foste adevăruri viitoare

zanal din paginile mai mult sau mai puțin vesele ale publicațiilor se străduiesc să reînvie aforistica spirituală. Proportia de reușite e redusă dacă o raportăm la numărul mare de banalități imperfect deghizate. Structura stilistică și intelectuală l-a orientat în mod firesc pe D. I. Suchianu spre cugetarea frapantă prin lapidaritate și grație ironică: „Zeii au fișă personală sumară și fixă, ca dobitoacele din fable”. „S-a spus că inteligența e o maladie a genului uman. Se poate. Dar o maladie frumoasă. Ca perla stridiei”. S-ar putea cita multe asemenea cugetări care răsfrîng o concepție despre lume.

Circulă un compliment golit de sens prin repetarea nediscriminată. Data actului de naștere atrage pentru textele senectutii caracterizarea de tinerete păstrată. Pentru D. I. Suchianu și pentru **Foste adevăruri viitoare** elogiul banalizat constată doar o evidență. Cititorul înțelege și acceptă refuzul ordinii cronologice. Pe Suchianu îl citim mereu la prezent, așa cum scrie.

Silvian Iosifescu

Prima verba

Devenirea personalității

● SUB titlul *Muncă, idealuri, creație* (Ed. Albatros), Sorin Virgil reunește o seamă de „convorbiri” despre secretul făuririi personalității, purtate cu oameni de varii profesii și vîrste, caracterizați de un același atribut complex: și-au conturat, pe baza unor aptitudini creatoare și în virtutea unor aspirații ferme, o personalitate puternică, revelatorie, exemplară. Acordînd „un mare interes deslușirii relațiilor dintre activitate, motive și scopuri”, autorul, medic psihiatru, a inițiat dialogurile în ideea de a descifra „resorturile intime motivaționale ale personalităților abordate” și de a investiga „interesele, înclinațiile și convingerile interlocutorilor, care se structurează și se dezvoltă în însuși interiorul activității”. Intenția finală a fost aceea de a aduce „un elogiu personalităților exemplare în a căror viață patosul muncii se identifică cu elanul creator”. A rezultat o carte frumoasă, unde fiecare dialog este precedat de o succintă fișă biografică funcționînd ca argument factologic al selecției. Întrebările puse de Virgil Sorin vizează, pe de o parte, acoperirea unui cit mai întins cîmp biografic și, pe de alta, formularea de către interlocutor a unor puncte de vedere care să-l exprime cu fidelitate. Nimic din ceea ce ar putea contribui la revelarea „secretului” personalității nu este lăsat deoparte: incursiuni în perioada de formare, solicitarea opiniei despre muncă, ideal, creație, dar și despre atitudinile favorizante ale unei deveniri multiple, provocarea la confesiune în marginea unor date de ordin psihologic și profesional etc. Sigur că nu toate dialogurile au aceeași putere de semnificație, în unele se poate distinge, la nivelul se înțelege al răspunsurilor, o anume tendință spre conveniență, așa cum în altele sinceritatea este aceea care domină, există apoi și o diferență de profunzime între un răspuns și altul, pe lingă aceea, întru totul firească a punctelor de vedere, dar chiar această diversitate orizontală și verticală asigură caracterul viu, dinamic al convorbirilor și îngăduie cititorului

să-și facă, la rîndu-i, o imagine despre „tema” acestora cu referire la el însuși. Dacă ar fi să schițăm un model de drum al făuririi personalității așa cum se poate deduce el din răspunsurile oamenilor de știință, de cultură și artă am trece printre motivele determinante: aspirația spre un ideal, vocația, munca, iar printre cele ajutătoare: perseverența, disciplina, încrederea în sine. Cele două mari capite ale cărții (*Muncă și creație. Resorturi interioare*) se vor repere decisive de-a lungul traiectului personalității și se cuvîne să remarcăm finețea cu care Virgil Sorin știe să urmărească în fiecare dialog fixarea acestora. Este meritul său incontestabil că din aceste convorbiri cititorul ia cunoștință de complexitatea procesului formării și dezvoltării personalității creatoare a omului, după cum este meritul interlocutorilor de a fi încercat să răspundă într-un fel personal și definitiv. Alexandru Balaci, Constantin Ciopraga, Dina Cocea, Constantin Diaconescu, Constantin C. Giurescu, Nicolae Iosin, Cezar Lăzărescu, Marin Nedeia, Vasile Pavelcu, Remus Rădulet, Mihail Roco, Ion Vlasiu, Gheorghe Vrăncianu (în prima secțiune a volumului), Ștefan Bărsănescu, Șerban Cioculescu, Emil Condurachi, Dan Hatmanu, Iorgu Iordan, Ion Jalea, Constantin Paraschivescu-Bălăceanu, Alexandru Rădulescu, Henri Stahl, Nichita Stănescu, Stanciu Stoian, D. I. Suchianu, Alexandru Tănase, Henri Wald (în secțiunea a doua) — iată „personajele” în compania cărora Virgil Sorin a realizat dialoguri și interviuri, convorbiri substanțiale despre muncă, idealuri, creație. În totul, aceste convorbiri reușesc să confirme speranța ce și-a pus-o autorul în ele, anume de a proiecta „o lumină asupra unor vieți și asupra unor activități creatoare de multe decenii în diferite țărîmuri, vieți și activități care conțin o bogăție de experiență și înțelepciune demnă de a fi împărtășită generațiilor tinere”.

Laurențiu Ulici

Calendar

- Decembrie 1883 — a apărut volumul de **Poesii** de Mihail Eminescu, editat și prefațat de Titu Maiorescu (prefața este datată 21 XII 1883; se împlinesc 95 de ani).
- Decembrie 1933 — a apărut numărul unic al revistei „Viața imediată”, director Geo Bogza (se împlinesc 45 de ani).
- 1.XII. 1892 — s-a născut Cezar Petrescu (m. 1961)
- 1.XII. 1911 — s-a născut Ieronim Șerbu (m. 1972)
- 1.XII. 1918 — s-a născut Ludmila Ghișescu
- 1.XII. 1928 — s-a născut Anțița Jucan
- 1.XII. 1928 — s-a născut Tudor Ursu (m. 1978)
- 1.XII. 1932 — s-a născut Ion Șeitan
- 1.XII. 1934 — s-a născut Florența Albu
- 1.XII. 1934 — s-a născut Platon Pardău
- 2.XII. 1912 — s-a născut Gheorghe Chivu
- 2.XII. 1935 — s-a născut Nicolae Labiș (m. 1956)
- 3.XII. 1918 — s-a născut Sipoș Bella
- 3.XII. 1929 — s-a născut Dumitru Alexandru
- 3.XII. 1948 — s-a născut Mara Nicoară
- 3.XII. 1976 — a murit Constantin Goran (n. 1902)
- 4.XII. 1883 — s-a născut Tompa László (m. 1964)
- 4.XII. 1888 — a apărut, pînă la 31.XII. 1889, la București, revista „Fintina Blanduziei” (se împlinesc 90 de ani)
- 4.XII. 1895 — s-a născut Octav Desilla (m. 1976)
- 4.XII. 1898 — s-a născut Mihail Axente (m. 1969)
- 4.XII. 1913 — s-a născut Vialcu Bărna
- 4.XII.1921 — s-a născut Al. I. Amzulescu
- 4.XII. 1942 — a murit Artur Enășescu (n. 1889)
- 5.XII. 1907 — s-a născut Lotte Berg
- 5.XII. 1938 — s-a născut Paul Drumaru
- 5.XII. 1974 — a murit Zaharia Stancu (n. 1902)
- 5.XII. 1975 — a murit Dinu Pillat (n. 1921)
- 6.XII. 1897 — s-a născut Oscar Walter Cisek (m. 1966)
- 6.XII. 1910 — s-a născut Octavian Neamțu (m. 1976)
- 6/19.XII. 1920 — s-a născut Neucufai Chirica
- 6.XII. 1933 — a apărut, sub îndrumarea P.C.R., pînă la 6.II. 1938, la București, revista „Reporter” (se împlinesc 45 de ani)
- 6.XII. 1937 — s-a născut Mihail Drăgan
- 6.XII. 1952 — a murit D. Popovici (n. 1902)
- 6.XII. 1971 — a murit I. M. Rașcu (n. 1890)
- 7.XII. 1894 — s-a născut Ion Luca (m. 1972)
- 7.XII. 1935 — s-a născut Sorin Titel
- 7.XII. 1976 — a murit Gheorghe Iacob (n. 1927)
- 8.XII. 1876 — s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955)
- 8.XII. 1928 — s-a născut Toma George Maiorescu
- 9.XII. 1921 — s-a născut Nicolae Ștefănescu (m. 1977)
- 9.XII. 1941 — s-a născut Mircea Vaida
- 9.XII. 1976 — a murit George Sidorovici (n. 1920)
- 10.XII. 1934 — s-a născut Ion Bujor-Pădureanu
- 10.XII. 1966 — a murit Ioan Chinezu (n. 1894)
- 11.XII.1888 — s-a născut Eugen Goga (m. 1935)
- 11.XII.1902 — s-a născut Dan Simonescu
- 11.XII.1908 — s-a născut Teofil Dumbrăveanu-Llanu
- 11.XII.1950 — s-a născut Mircea Dinescu
- 12/24.XII.1897 — a avut loc debutul lui Octavian Goga în „Tribuna”, cu poezia *Atunci și acum*, semnată Tavi.
- 12.XII.1929 — s-a născut Marin Bucur
- 12.XII.1939 — s-a născut Tudor Octavian
- 13.XII.1887 — s-a născut Mihail Cruceanu
- 13.XII.1935 — a murit Ion Bianu (n. 1856)
- 14.XII.1910 — s-a născut Gabriel Michallesc
- 14.XII.1932 — s-a născut D. Solomon
- 14.XII.1941 — s-a născut Iulian Neacșu
- 14.XII.1946 — a murit I. Brătescu-Volnești (n. 1868)

Vocație eseistică

VOCAȚIA eseistică a lui Ion Vartic este indiscutabilă. Spirit subtil, cultivat, susținut de o gândire fin asociativă, de un echilibru neclintit între percepția afectivă și observația lucidă, el se lasă provocat de lecturi elevate pe care le trăiește într-un fel pasionat și coerent. Stilul are pregnanță și scinteiere, o ambiguitate între exactitate și eleganță poetică. Paginile cele mai interesante și mai frumoase din cărțile sale de până acum degajă o senzație de implicare discretă, dar profundă. În fața operei criticul se comportă ca un regizor ce montează un text dintr-o viziune intimă, creatoare; el pregătește pentru alții receptarea acestui text într-un spectacol original, care poartă amprenta unei interpretări convingătoare. Interioritatea criticului este alcătuită din sensibilitatea sa absorbantă la lectură și din expresivitatea sa eminentă livrescă. Farmecul acestui mod de abordare a literaturii stă în melancolia singurătate, în beatitudinea vag artificială pe care viața în mijlocul cărților o stimulează. „Adevărata critică a capodoperelor, spune undeva Valeriu Cristea, e o efuziune cristalizată în idei“. Ion Vartic, aparținând ultimei generații lansate de revista clujeană „Echinoc“, a devenit deja un tânăr profesionist al acestei efuziuni. De o rară vigoare și muzicalitate, cărțile lui (**Spectacol interior, Radu Stanca, poezie și teatru**) oficiază elegante ceremonii la care își dau întâlnire autori și personaje de elită, apropiați cu distincție, asociați surprinzător, fără ostentație.

Este incitantă structura acestei critici, care păstrează cu strictețe, dar învăluit, rigorile științifice și totuși plutește majestuos deasupra informației, într-o

aspirație perpetuă spre expresia proprie, uneori metaforică, spre comentariul artistic în sine. Ion Vartic păstrează ținuta didactică minind-o prin libertatea exuberantă a asocierilor, prin plasticitatea reacției critice. Mai ales când este vorba de autori români (M. Săulescu, Vasile Pârvan, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Mateiu Caragiale, Ilarie Voronca etc.) nu uită să citeze opinia critică cea mai modestă; înainte de a porni la expunerea propriei viziuni, face un rezumat al interpretărilor anterioare în care se simte simpatia sau reticența din frazare, fără nici o brutalitate. La fel se petrece în studiul dedicat lui Radu Stanca, unde nu omite părerea nici unui recenzent dintr-un scrupol al exactității, ce pare uneori pură pedanterie. Schema capitolului dedicat poeziei este edificatoare, sînt expuse fidel ideile poetului, — Ion Vartic are predilecție pentru autorii ce au manifestat vagi tendințe teoretice, dialogul cu ei stabilindu-se mai direct, mai lejer și mai substanțial, totodată, — apoi sînt expuse opiniile critice care s-au succedat în timp (devenind uneori vinovății de lectură, determinînd receptări unilaterale) și se face o analiză a trăsăturilor esențiale ale poeziei în lumina programului estetic al poetului pentru a se ajunge, în sfîrșit, la detectarea elementelor definitive pentru viziunea intimă a criticului. Numai că această schemă severă, puțin monotona, este subversiv pulverizată de vocea foarte distinctă a criticului, care, chiar atunci cînd rezumă o opinie străină, știe să se situeze față de ea, s-o asimileze, s-o prelucreze sau s-o respingă cu o personalitate care îl face în același timp convingător și original. Pedanteria își pierde efectul glacial

cînd speculația o invadează și cînd stilul ei transmite acea trăire nobilă și nostalgică a literaturii pe care eseurile lui Ion Vartic o exprimă cu pasiune limpede, melodioasă. Lupta dintre erudiție și pasiune, dintre informație și sensibilitate, este concludentă în eseurile despre Mateiu Caragiale, Ion Minulescu, Hoffmann, Pirandello, Ibsen, Camus.

Ion Vartic se apropie de o operă bine inițiat în multiplele semnificații ce i-au fost descoperite, dar, neînhibat de prestigiul predecesorilor, lasă impresia că informația este un artificiu stilistic. Aceasta îi folosește citeodată pentru a-și întări afirmațiile, pentru a-și verifica ideile, dar cel mai des pentru a-și stîrni comentariul, pentru a avea elementul catalitic necesar reacției critice în fața textului, un punct de pornire. În prezența unei sugestii, a unei idei furnizate de alții, spiritul său devine activ, efervescent; însemnările bibliografice nu trag la fund, ci ancorează opiniile proprii.

Se simte în paginile scrise de Ion Vartic plăcerea de a se cufunda în cărți, de a comunica nestîmjenit, lucid și pătimăș cu ființele imaginarului, cu lumea fictivă, de a înțelege viața prin intermediul livresc. Literatura este astfel un spațiu de existență, în care concepte, sentimente, senzații sînt smulse din con-

tingent, plasate într-un aer pur, rarefiat, esențializate. Criticul își însucește lecturile și comentariile în așa fel încît ele să-l exteriorizeze; el trăiește și contemplă simultan „spectacolul interior“. Fraza critică a lui Ion Vartic are o seducătoare eleganță care trădează exclusivismul său artistic. Este surprinzătoare astfel răceala cu care judecă un autor ca pe un erou literar. Radu Stanca „a avut un destin tragic, dar, paradoxal, izbăvitor: pentru că acesta îi transcende biografia și opera într-o zonă superioară“, șansa creației lui stînd în asumarea unei existențe grăbite, „prins în captivitate de un destin necruțător, scriitorul a simțit, de timpuriu, nevoia unei eliberări atemporale, a unei immortalizări“. Pornind de la ideea că masca reprezintă pentru dandy „un semn al excepției, o mărturisire plastică a ființei sale posedate de frumos“ și nu un mijloc de adaptare, Ion Vartic trage concluzia, după interesante analize ale universului matematic, că scriitorul a renunțat la literatură din dorința de a se perfecționa pe sine ca persoană. Opera își transformă autorul în personaj, conform viziunii criticului, oferă individualității lui haotice, inconsecvente, contradictorii prea adesea, o coerență cristalină. Revine, obsesiv aproape, această imagine în **Spectacol interior** — aceea a autorului care conviețuiește cu ficțiunile sale, care îl impresionează, îi revendică dreptul la existență. El intră alături de propriii săi eroi în lumea secundă, unde conexiunile sînt subtile, imprevizibile, incitante. Ca acele apropieri pe care le face Ion Vartic dintre Swann și don Quijote sau între Oedip și Iov.

Imaginea repetată a autorului care trăiește alături de eroii săi trădează propriul univers interior — criticul se implică în ficțiune, ca un regizor care pentru a explica mai bine publicului și actorilor sensul piesei, urcă el însuși pe scenă și uită să mai coboare fascinat de mașinaria spectacolului, care îi modifică ființa, i-o esențializează și i-o transformă în mască expresivă.

Dana Dumitriu

Realitatea și utopia criticii

LECTOR atent, spirit metodic și echilibrat, plin de rețineri în fața potezelor spectaculoase, Marian Papahagi, autorul **Exercițiilor de lectură**, nu se lasă totuși dominat de inhibiții, pînă la un punct normal, simțind ades nevoia să părăsească țărnișurile prea liniștite ale cercetării cărțurăști și să iasă în larg, după ce, firește, și-a luat măsurile de prevedere dictate de firea sa tinerescă serioasă, simpatică prudentă și scrupuloasă; după ce s-a asigurat de prielnicia condițiilor climatice, de viteza potrivită și constantă a vîntului, el nu ezită să înainteze spre ținuturi mai puțin calme, bîntuite de riscurile, mai mari, mai mici, ale hazardului interpretativ.

Se observă chiar că aceste zone îl atrag într-o măsură superioară celei bănuite, celei sugerate de admirabila podoare, de frumoasa sa bunăcuviință. Așa se întîmplă, așa și trebuie să se întîmple, adevăratele îndrăzneli, alegerile decise, noutățile substanțiale vin adesea dintr-o direcție aparent neașteptată, sînt emanația unor spirite decente, supravegheate deobște, care, la momentul potrivit, știu să se „dezmintă“, să-și infrîngă firea, deodată pasionate de perspectiva unei lupte cu inerția, cu oboseala platitudinii.

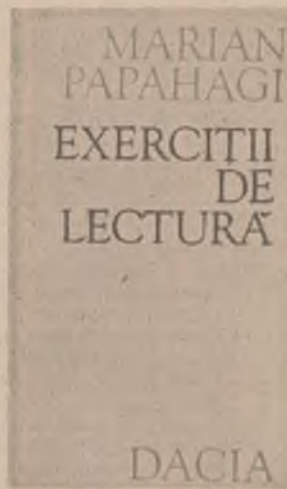
La drept vorbind, îndrăzneala le stă mai bine acestor timizi (din inteligență și exces de sensibilitate timizi) decît celorlalți, brutali profesioniști ai spectacolului, cutezători din neștiință, superficialitate, gol lăuntric.

Inventivitatea critică a lui Marian Papahagi este plină de conținut, tocmai pentru că se întemeiază pe o bună cumpănire a șanselor de adevăr și nu în ultimul rînd pe citirea înceată și pe recitirea textului în cauză. Autorul **Exercițiilor de lectură** scrie numai cînd are ceva de spus, ceva nou de spus, oricît ar lăsa uneori să se creadă altceva și ar susține, încă din prefața cărții, cu un plăcut dar desigur prematur humor sceptic că, în

linii mari, cam totul a fost spus: „multe din numele tratate au fost luate în considerare în atîtea rînduri încît unui începător nu-i mai rămîne decît să repete ceea ce au spus alții, arătîndu-se de fiecare dată entuziasmat de o idee sau alta, deși în sinea sa gîndește fără îndoială cu multă amărăciune că lucrurile acelea le-ar fi putut spune și el în loc să le aplaude la alții! [...] O dată în plus i s-a relevat autorului că totul s-a spus, totul a fost găsit înainte de el. După această ultimă dezamăgire nu mai rămînea loc decît pentru resemnare ca în fața inevitabilului“.

Chiar și aceste rînduri, doar ele, și încă fac dovada unui spirit profund și delicat, nimerind ca puțin alții tonul omenesc și totodată de-o veritabilă competență și intelectualitate, tonul cel mai adecvat vorbirii despre literatură, despre critica literaturii, într-unul din punctele centrale, dificile, pretențioase ale considerării lor.

Cine poate nimeri cu naturalețe acest ton al comunicării, jumătate familiar ironic, jumătate sincer temer și sincer neliniștit de gravitatea problemelor, dețasat și în același timp vizibil copleșit de răspunderea ce simte că-i apasă umerii, trezește îndată încrederea și merită din plin să fie ascultat mai departe. Două texte dense, impecabil articulate (în felul atît de caracteristic lui M. Papahagi), conținînd însă și idei noi asupra unui subiect, s-ar spune, epuizat: „Despre „eseistica“ lovinesciană și Pentru o lectură „în sistem“ a romanului lovinescian. În legătură cu Mutația valorilor estetice, în genere subapreciată, combătută de sus, cu suficiență, trecut în sfera unei activități teoretice mai mult diletante, de minoră improvizație sau, în cazul bun, socotită doar un auxiliar orientativ pentru lectura **Istoriei literaturii române contemporane**, M. Papahagi demonstrează, cu probe temeinice, că poate fi conside-

rată „drept sistemul (s.n.) estetic lovinescian, dacă acceptăm că delimitarea față de critica științifică nu înseamnă delimitare față de sistem“. E vorba deci de o construcție organică, autorul o afirmă și o dovedește, chiar „cu riscul de a contrazice unele din frazele criticului“, adică ale lui E. Lovinescu însuși.

În continuitatea original meditată a unei solide școli critice clujene, asociind tradiției de veche cultură, o necesară și oarecum igienică modernitate, imbinînd „ordinea și aventura“ (după titlul programatic al cărții lui Mircea Zăciu) tînrului animator al revistei „Echinoc“ avansează în comentariile sale puncte de vedere noi, deduse din examenul obiectiv al faptului de literatură. Și o face totdeauna cu o foarte discretă înflăcărare, citeodată sub învelișul înșelător al studiului meticolos universitar, al unei conștiințiozități ușor blazate.

Însă cui îi poate scăpa (dincolo de imperturbabila ordonare a argumentelor) esențialul substrat, neostentativă și cu ațîț mai convingătoare iubire de literatură, în afara căreia orice studiu ar fi o savantă zădărnice? Printre ironii blinde, semitonuri, precauții terminologice, printre promisiuni și retractări, M. Papahagi lasă să se strecoare, din astă dată fără a mai da înapoi din fața evidenței

însăși, următoarea mărturisire: „În realitate orice comentator literar ar trebui să-și dorească mai degrabă un singur lucru: și anume aceea ca nimeni să nu conteste sinceritatea și iubirea de literatură pe care el le așează la temelia căuții sale“. (Pretext). Funcția critică, de promovare „înțelegerea literaturii“ (T. S. Eliot), este luată în serios de M. Papahagi, cu o pasiune mai puternică decît precauțiile metodologice. Atît de depart sînt împinse lucrurile în privința acestor primordiale funcții, încît la un moment dat tînrul și expertul confrate clujean începe o frază așa (un început repedit abandonat, trecut adică prin filtrul unor rezerve, unor nuanțe, dar ce important mai are, ce era de spus — s-a spus): „Mai mult, explicarea poate să diminueze înțelegerea...“. Trebuie, vreau să subliniez, să țil la mare cinste înțelegerea literaturii, dacă pînă și fireasca ei explicare poate conține, în stare latentă, riscul relativei ei diminuări.

Nici un critic nu va renunța vreodată la explicarea operei, aceasta e doar, dar nu chiar rațiunea sa de a fi, oricum rațiunea zilnicei sale indeletniciri, rațiunea necesară a profesiei, a profesionalității sale. Dar a te întreba, în clipe ineficiente, neproductive, fără randament imediată și cumva exercițiul însuși al explicării ascunde un risc, oricît de puțin vizibil la suprafață, riscul unei „diminuări“ a înțelegerii, această întrebare, plină de sîfială, numai decît ocolită (pentru că a stăruii prea mult în preajma ei pare perfect inutil — întrebarea nu cere răspuns) poate fi semnalul indicator al atenuării vocației.

Chiar și cînd nu are aerul evident de a o face, M. Papahagi ține aproape de textele sale critice patosul stimulator al Utopiei:

„Utopia pe care o reprezintă critica vine tocmai din această incapacitate de opțiune definitivă între plăcerea provenită din înțelegerea rațională și cea provocată de înțelegerea simpatetică, ce o complăce în «dila» sa cu opera“.

Realitatea critică are consistență doar dacă își arată, la răstimpuri, umbra necesară, aspirația nesatisfăcută, nostalgic. Fără dublul ei utopic, nici o realitate, nici cea a criticii, nu e pe deplin consistentă.

Lucian Raicu

R I Î N C R I T I C Ă

Dincolo de metode

DESI este o carte apărută de abia un an, deși este o carte de curind premiată, deși este una din cele mai bune monografii critice apărute la noi în perioada postbelică, **Slavici** Magdalena Popescu este o carte citată.

Există mai multe forme de uitare a unei cărți, a unui autor: uitarea pioasă, uitarea voită, uitarea prin minimalizare, uitarea prin ignorare, uitarea prin neînțelegere. Și dacă în mod obișnuit se crede că uități sunt scriitorii de „altădată”, în uitarea uitarea se raportează în primul rând la literatura contemporană și mai puțin la istoria literară; „uitarea” este un act de receptare.

Slavici de Magdalena Popescu este o carte „uitată” prin admirație și respect: că stima nu i-a fost și nu îi este refuzată, considerația a funcționat în schimb ca un instrument de escamotare. Finețea procedurii, evidentă, nu stă însă numai în substituirea de atitudine; despre acest eseu monografic s-a scris, cind s-a scris, o deviere a elogiului către aspectele de prim plan și scoase în prim plan și cooptate de o prețuire superlativ exprimată în incit cărții și s-a construit o imagine negativă, defavorabilă nu prin calificare, ci prin caracterul ei parțial, incomplet, chiar negativ. S-a remarcat astfel deplina stăpânire a metodelor critice „moderne”, folosirea dogmatism, cu tact și degajare; și

s-a văzut, prin extinderea acestei observații, un triumf al competenței și al profesionalismului. Însă în cartea Magdalenei Popescu metodele (de la structuralism la tematism) sunt convocate exclusiv în funcție de nevoile construcției critice, de dinamica raportului dintre text și interpretare. Procedeele nu sunt exhibate, aplicate demonstrativ, pentru a li se proba eficiența; ci mereu subordonate realizării unei viziuni critice și nu altfel se explică libertatea de a alege și întrebuința o metodă ori alta după criteriul unei duble adevăruri: la specificul materialului și la edificarea demersului critic. Mai mult chiar: sub aspect strict al atitudinii metodologice i se poate reproșa autoarei că este o... eretică, tocmai fiindcă nu devine niciodată prizoniera unui sistem, a unei modalități analitice, a unei tehnici, avind, dimpotrivă, față de toate, acel dezinteres al arhitectului pentru performanțele mijloacelor utilizate la punerea în lucrare a proiectului său.

Un dezinteres aparent: fiindcă este de fapt o redistribuire a interesului. Desăvârșita stăpânire a unor mijloace interpretative cărora la noi încă li se pledează îndreptățirea ori care sunt întrebuințate cu înșufletire, vădită în beția terminologică, a proaspetei deprinderi, siguranța vădită de Magdalena Popescu în folosirea unor tehnici mai recente de analiză constituie doar ceea ce s-ar putea numi „pragul

competenței”. Însă importanța cărții despre **Slavici** nu ține de această pricepere profesională, lăudabilă doar prin raportare la context, nici de afirmarea unui limbaj critic neșovăitor, exact, nuanțat, de o extraordinară eficiență: ci de reevaluarea, pot spune chiar revoluționarea, imaginii unuia dintre marii prozatori români. Prin acest eseu monografic **Slavici** este recuperat integral, în capodopere ca și în esecuri, și readus în actualitate cu o forță critică imposibil de redus la „metode”. Pentru prima dată, printr-o operațiune critică de mari proporții, proza lui **Slavici** este văzută în aspectele profunde și în raporturile cu epica românească precedentă, contemporană și ulterioară lui, cercetată în ramificațiile și relieful universului său atât de original și în configurația literaturii române.

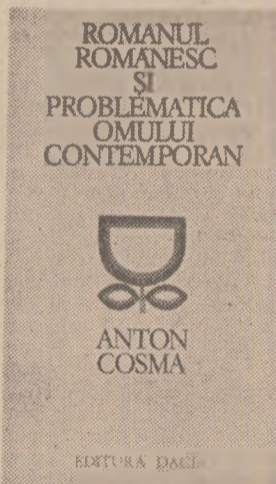
Slavici ca inovator al prozei românești;

Slavici ca scriitor care se exprimă pe sine; **Slavici** ca realizator prin ficțiune al unui univers personal, a cărui structură crește din obsesia aflării „sensului și locului omului în lume”; **Slavici**, apoi, văzut în relație cu contemporanii (Eminescu, Maiorescu), în momentele semnificative ale biografiei lui spirituale: avind înfățișarea unei interpretări selective a operei și a vieții marelui scriitor, cartea Magdalenei Popescu reprezintă o sistematizare a însăși viziunii critice propuse. Ca și în atitudinea față de metode, în atitudinea autoarei față de totalitatea faptelor care compun „dosarul **Slavici**” se întrevede însusirea cea mai de preț a unui critic: libertatea construcției riguroase și coerente pe mari planuri. Precizia în detalii și asamblarea originală a elementelor sint atribuite prin care se realizează orice adevărată interpretare critică: dar în cartea Magdalenei Popescu impresionează tocmai deplina firesc al articulării elementelor într-o scriere critică uimitoare prin liniștea cu care sunt formulate intuiții și judecăți mereu surprinzătoare prin adincimea și participarea lor la crearea unui portret al operei și al autorului, de o nouitate și o autenticitate niciodată totuși ostentative. Valoarea acestei cărți provine din gradul extrem de înalt al adevărării (libertatea critică aici, și numai aici, își vedește și prezența și forța: în absența adevărării, libertatea de interpretare devine sterilă exercițiu de exhibare a personalității comentatorului), din acceptarea „umilinței” de a parcurge textul în profunzime, împotriva chiar a intențiilor autorului. Dovada cea mai ilustrativă a adevărării o găsim astfel în însăși atitudinea selectivă adoptată de Magdalena Popescu: **Slavici**, „omul care n-a vrut să fie scriitor”, este citit ca scriitor, din perspectiva capodoperelelor lui.

Într-o carte cum sunt puține în literatura noastră critică.

Mircea Iorgulescu

Îndemînare analitică

de depășire a complexului amintit se încearcă concilierea unor opoziții teoretice. Abordind problematica romanului și a poeticii realismului prin prisma teoriilor lukácsiene și goldmanniene și evind concluziile acestora acolo unde romanul nostru nu le poate suporta, Anton Cosma ajunge la obligația de a îndepărta „anonimizarea” de la sensul ei original (cel de alienare prin supradeterminarea individului) spre identificarea ei cu procesul invers, de dezvoltare liberă, dezalienantă a personalității umane. Cu alte cuvinte, dacă am continua în spiritul demonstrației și al terminologiei autorului, ar trebui să postulăm principiul unei „anonimizări omnilaterale”. Cind vine însă rindul eroului omnilateral pe care ar trebui să-l găsim în romanele noastre, în locul lui aflăm o sumă de fațete prin care omnilateralitatea se pulverizează pe laturile ei, pulverizind și tabloul sintetic, incit utopicul om omnilateral apare ca un mozaic ale cărui fragmente nu reușesc să închege imaginea unitară: „omul social”, „omul subiectual”, „omul arhetipal”, „omul obiectual”, „omul evenimental” (a se observa diversitatea contradictorie a criteriilor). De altminteri, fiecare din aceste subcapitole ascunde câte o analiză a câte unui romancier contemporan (de pildă „omul social” este exemplificat numai prin personajele lui Ivasiuc). Trebuie recunoscut însă că analizele în sine sunt pertinente, cu observații substanțiale, scrise fără încruntarea scolastică din secvențele clasificatorii și teoretice, ceea ce dovedește că, în fond, cartea maschează abil o vocație de analist cu aspirații spre sinteză. Vocație probată în multe pasaje ale cărții prin remarcabile intuiții, cum este și cea referitoare la romanele de vîrf ale epocii '50-'60: „...în asemenea cărți, se produce o secretă și paradoxală substituție între perspectiva socială asupra omului și o altă perspectivă estetică, cea arhetipală”. De asemenea, merită reținută observația cu privire la necesitatea de a elimina balastul îngust istoricist al romanului nostru, tocmai pentru a-i permite accesul „la o altfel de istoricitate, mai cuprinzătoare”, care să-i ofere dimensiunea universalității. Considerații care ar fi putut constitui adevărate premise ale unei autentice viziuni sintetice. Dar, vorba criticului, „în cimpul ideilor, ca și în viața reală, nu e importantă atât originalitatea, cât integrarea și reintegrarea în orizonturi din ce în ce mai largi ale domeniului în care ne încadrăm”.

Ioan Groșan

Între atitudine și aptitudine

DEBUTUL în critică al lui Lucian Alexiu reprezintă, înainte de toate, prelungirea unei activități foiletonistice care lasă să se întrevadă un critic inteligent dar fără a anunța încă o personalitate. **Ideografiile lirice contemporane** (Editura Facla, 1977) este cartea unui autor indecis în metodă, cufundat prea adinc în text pentru a-și putea impune și o necesară rigoare analitică, dar care trăiește totuși cu nostalgia secretă a clarificării conceptuale. Din această nehotărâre se naște o oarecare imprecizie, vizibilă în argumentația teoretică aproximativă ce produce la rindul ei un fel de teamă de a adinci observațiile până la capăt. Lucian Alexiu, interesat mai ales de „modalitatea estetică” a poeziei, face observații precise, sintetice în care surprinde „schema” fundamentală a discursului liric. În acest sens, criticul nu greșește niciodată, iar judecățile sale, atunci cind nu se suprapun celor consacrate, sînt referențiale. Mihai Beniuc este un poet „social, insurgent prin poezie și nicicum în poezie”, Ion Gheorghe se remarcă prin „extraordinarul elan sociologic pus în scrutarea unor realități țărănești, care propulsează poemele pînă la granițele literaturii epice”, Vasile Nicolescu „rafinază lirismul barbian în secvențe de un fantastic genuin, ridicind ornamentul barochist nu o dată în rang de metaforă a existenței” etc. Remarcabile sînt și observațiile despre Ion Caraion, Nicolae Labiș, Gheorghe Pituț, Dan Verona, Șt. Aug. Doinaș, Radu Cărneci, Ana Blandiana, Mihai Ursachi, Adrian Popescu, Gheorghe

Tomozel, cu precizarea că nu comentariul integral se remarcă, ci anumite idei, rătăcite printre fraze. Subtil pînă la ironie uneori (Ion Gheorghe, Mihai Beniuc), prin disponibilitățile de a „descrie” poezia într-un stil nuanțat, Lucian Alexiu îi seamănă intrucitva lui Petru Poantă, dar se deosebește de acesta din urmă prin limbajul abuziv pînă la somptuozitate, care anihilează adesea claritatea ideatică.

Criticul nu acceptă însă eliminarea substratului teoretic și astfel se însinuează divorțul dintre vocație și aspirație. Efortul său către elucidarea conceptuală e vizibil mai ales în sugerarea unei linii unificatoare a grupărilor propuse. Titlurile secțiunilor, aspirind să dea o diferențiere „tematică”, ascund însă, nemărturisit, o diferențiere teoretică. Pe parcursul comentariilor, din fiecare capitol în parte se poate deduce o constantă particularizatoare, uneori prea generalizantă, alteori imprecisă. Riscul este de a suprapune respectivele constante unei istorii a doctrinelor literare. **Poezia socială și vizionară** (I) stă sub semnul expresionismului, **Între mitos și logos** (II) se structurează pe o dominantă prerafaelită, **Poezia „inițiativă”** (III) este o ilustrare a ermetismului, **Lirismul ceremonial** (IV) este efectul unei sensibilități manierist-baroc, **Poezia poeziei** (V) incorporează modernismul. Între **Figurativul citadin și exotic** (VI) și **Fabulosul cotidian** (VII), care ar fi reflexul unei pastorale ironice în linia americanilor Sandburg ori Frost, distincția e discutabilă, căci pe toți reprezentanții acestui fel de poezie îi unește un spirit comun, o contemplare lascivă a peisajului reconfortant trecut prin filtrul ironiei ori al comentariului bavard. Peisajul e aici mai mult o inscenare a unui **temps jadis** retrăit prin deghizare afectivă. În fine, **Eclecticismul tradiționalist** (VIII) reprezintă tradiționalismul ca atare, un fel de amestec de neoclasicism și autohtonism. Vulnerabilă în această sistematizare nu este atât dispunerea de doctrine (pe „teme” cum indică criticul), ci confuzia între direcție, „modalitate”, cum ar spune Petru Poantă (o sugestie pentru clasificarea lui Lucian Alexiu poate să fi venit și din **Modalitățile criticului** clujean), și curent literar ori estetic. Lucian Alexiu posedă totuși un simț destul de exact al asocierii (în general secțiunile sale se bazează pe niște afinități reale), sește precizia taxinomică. Clasi e o convenție care explică un lucru și nu o metodă.

Radu G. Te

Malherbe - gravură de epocă

De la Malherbe la Mallarmé

Meridiane

Boileau așeza aceste versuri ca o concluzie după ce criticase aspru și chiar sarcastic poezia de pină la Malherbe, în special poezia lui Ronsard și a Pleiadei Timpul, cu imparțialitate, avea să restabilească echilibrul și să scoată în lumina adevărului valoarea acelei poezii, care spre deosebire de poezia lui Malherbe merge la inimă fără obsesia formei perfecte și pătrunde uneori mai adânc (și care tinde și ea, pe alte căi, de exemplu entuziasmul doct față de poezia antichității grecești) spre desăvârșirea expresiei. Deocamdată însă principiile lui Malherbe (care și el era foarte sever față de Ronsard, pe care îl corecta ștergând versuri și înlocuindu-le), principiile reluate și dogmatizate de Boileau, aveau să stăvilească în chip fericit un curent care ducea la anarhia verbală (anarhie care, de mai multe ori de-atunci încoașă, avea să invadeze poezia, și nu numai pe cea franceză). Îmbinarea revărsării lirice cu constringerea formei avea întotdeauna să triumfe. Măsura și armonia aveau să țină în friu libertatea dezordonată.

Versul bine cizelat, care dă urechii senzația plăcută pe care o dă ochiului marmura iscusit cioplită de daltă, se întilnește pe fiecare pagină a lui Malherbe; aici doar câteva exemple:

Ne te lasse donc plus d'inutiles
complaintes,
Mais sage à l'avenir
Aime une ombre comme ombre et des
cendres éteintes
Éteins le souvenir.
sau:
Beauté, mon beau souci, de qui l'âme
incertaine
A comme l'océan son flux et son reflux,
Pensez de vous résoudre à soulager
ma peine,
Ou je me vois résoudre à ne le souffrir
plus. (...)
Quand je pense être au point que cela
s'accomplisse,
Quelque excuse toujours en empêche
l'effet:
C'est la toile sans fin de la femme
d'Ulysse,
Dont l'ouvrage du soir le matin se défait.

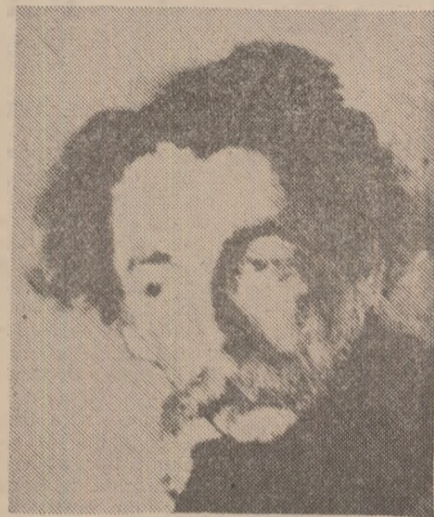
Malherbe este cel mai fidel și mai înverșunat apărător al versului. Nimeni până la el nu făcuse aceasta cu atita consecvență și cu atita convingere. (Și puțini după el au mai făcut-o) Discipolul și amicul său, poetul Racan, în ale sale **Memorii pentru viața domnului de Malherbe**, dă multe exemple în această privință, unele mergând chiar până la pedanterie, întotdeauna însă cu referințe și cu observații precise privind limba, pe care Malherbe o cultiva și o ferece de stricăciune. Din aceste memorii se vede că Malherbe nu cultiva o limbă savantă și artificială, ci limba tuturor, limba omului de pe stradă: „Quand on lui demandait son avis de quelque mot français, il renvoyait ordinairement aux croche-

teurs du Port-au-Foin et disoit que c'étoient ses maîtres pour le langage.” (Cînd i se cerea părerea despre un cuvînt francezesc, el se referea de obicei la hamalii din Port-au-Foin și spunea că aceștia erau maeștrii săi în ce privește limba.) O scenă povestită de Racan ilustrează în chip supram gria și respectul față de limbă ale lui Malherbe: „Se spune că, cu un ceas înainte de moarte și după două ore de agonie, Malherbe se trezi deodată, parcă tresărind, și făcu o observație gazdei lui, care îl veghea, cu privire la un cuvînt care, după gustul lui, nu era destul de francezesc, iar cînd preotul care îl asista îl dojeni pentru aceasta, el îi răspunse că nu se putea opri și că voia să păstreze pină la moarte puritatea limbii franceze.”

Principiile de versificație și schemele prozodice ale lui Malherbe nu și-au pierdut importanța. Evitarea cacofoniilor, a hiatusului, rima bogată, totodată surprinzătoare și adusă în chip firesc la capătul versului, alternanța sonorităților grave cu cele ușoare în folosirea rimelor, alungarea ritmurilor șchioape care opresc cursul expunerii, concizia expresiei și totodată dezvoltarea fără grabă a gândirii poetice și atitea alte reguli care tind să dea versului armonie, asprime melodioasă sau mlădiere fără moliciune, sînt de scos la iveală ori de cite ori se ivește nevoia unei reacții la scrisul neglijent, la expresia neglijată, la prolixitatea, la tot ce se opune perfecțiunii sau tendinței către perfecțiunea formală. Malherbe, ca orice poet adevărat de altfel, a simțit și a știut să cultive expresia, cultivare fără de care poezia nu poate exista și care cu cît e mai bine lucrată cu atita ajutoră mai mult la adîncimea și la trîncina fenomenului poetic.

Malherbe este un rigorist al versului limpede. Rigorismul, sub diverse forme, mereu innoite, nu avea să piară niciodată din poezia franceză. Victor Hugo, Théophile Gautier, Charles Baudelaire și, ajuns chiar la extrema limită, Théodore de Banville aveau să sprijine, cu activitatea lor poetică și cu rezultatele acesteia, expresia bine lucrată, versul sonor, versul care cîntă și dă un sunet plăcut.

TREI sute și mai bine de ani după Malherbe, versul amenințat să fie dezarticulat, strîmbat, ecartelat, și aproape desființat de teoriile comode ale verslibrismului, avea să găsească în Stéphane Mallarmé un apărător poate chiar și mai intransigent. Într-o însemnare din **La musique et les lettres**, Mallarmé scrie, alarmat și cu vehemență: „On a touché au vers! Les gouvernements changent: toujours la prosodie reste intacte.” (S-au atins de vers! Guvernele se schimbă: prozodia rămîne mereu intactă.) Rigorist al versului enigmatic, cu vigoare, obscur însă nu confuz, fluid însă nu moliu, alături de Malherbe, deși cu rezultate artistice diferite, și în alt spirit (acela al innoirii radicale păstrătoare), este credincios frumuseții de sunet a versului. Exemplul lui, ca și acela al lui Malherbe, este mereu

Mallarmé - portret de Degas

bun de urmat. Și astăzi chiar mai mult decît oricînd, din cauză că, pretutindeni în lume, versul, ruinat deja, este amenințat de prăbușire totală. Cei doi poli ai perfecțiunii formale, Malherbe și Mallarmé, oricît ar fi de deosebiți între ei (așa cum chiar și sint), ne ajută să dăinuim și ne dau sentimentul duratei. Așa că — de ce nu? — să ne întoarcem la ei și, pe urmă, cu ei să mergem, mai sigur și mai sănătos, înainte.

Și aceasta nu este numai o vorbă frumoasă de încheiere. Acum vreo cîțiva ani mă gîndeam ce formă de strofă să dau unor versuri ale mele. Am deschis volumul de poezii de Malherbe și, frunzărind, am dat de o poezie de curtean (Malherbe a scris multe poezii de acestea închinat reginei Maria de Medicis) și care nu are alt merit (dar ce merit!) decît acela de-a fi bine cioplită, cu strofe răsunătoare fără zarvă, și, indiferent de conținut, frumoase în sine. M-am oprit la următoarea strofă. Primele trei versuri au o așezare mai des întilnită, ultimele versuri au însă o modulație de curs a ritmurilor mai puțin obișnuită:

Un siècle renaitra, comblé d'heur et de joie,
Où le nombre des ans sera la seule voie
D'arriver au trespas:
Le venins y mourront comme au temps de nos pères,
Et mêmes les vipères
Y piqueront sans nuire ou n'y piqueront pas.

Găsiseră ce-mi trebuia. Am construit poezia mea **Stanțe contrastante** în strofa lui Malherbe. Sunetul era la fel, deși nu chiar același. Înnoisem și eu, dar, după exemplul lui Mallarmé, mai mult sugerînd decît imitînd; prin urmare tonul era în românește nou, mai rar, poate chiar deloc întilnit. O noutate a vechimii care poate este cea mai sigură de durată.

Alexandru Philippide

S-AU IMPLINIT, la 6 octombrie 1978, trei sute cincizeci de ani de la moartea lui François de Malherbe. Nu știu dacă aniversarea acestui poet francez face parte dintre aniversările recomandate și celebrate de un organism internațional al gloriilor postume cum este UNESCO. Data morții lui am aflat-o și eu dintr-o scurtă notă din „România literară”. Și totuși Malherbe merită mai multă atenție față de valoarea lui ca vigoare poetică și ca exemplu de urmat de către poeții tuturor locurilor și vremurilor, nu numai în țara lui, în care dealtminteri cred că el este astăzi urmat mai puțin decît oricînd și chiar decît oriunde. Te convingi de aceasta cînd deschizi vreun volum de versuri franceze contemporane.

Născut pe la 1555, la Caen, unde tatăl său ocupa o funcție de înaltă magistratură, Malherbe era ca înfățișare și ca obiceiuri și maniere un tip de gentilom provincial, atent la titlurile lui de noblețe, autoritar, intransigent, chiar vehement cînd era vorba de convingerile lui. Malherbe era un „om de principii”. Acestea erau de ordin practic și de ordin literar. Principiile literare susținute cu înverșunare aveau să-i asigure un rol necontestat, de desăvârșit artist al ritmului și al rimei, enunțînd reguli ale scrisului literar, în special ale versificației, cu foarte mare grijă de perfecțiunea formală, fără de care Malherbe era convins că nu poate să existe poezia adevărată, adîncă și durabilă. De la el mai cu seamă cred eu că pornește ideea că poezia nu se face cu sentimente, ci cu cuvinte bine „potrivite”, așa cum în chip excelent lasă să se înțeleagă Argezi în cunoscutul (și exemplarul) său titlu. Toate acestea le-a exprimat lapidar, pentru posteritate, Boileau, teoretician mai mult decît practician al artei versurilor (deși cu mari merite exemplare și în această a doua privință), atunci cînd, aproape cincizeci de ani după moartea lui Malherbe, spune în **Arta sa poetică din 1674**:

Enfin Malherbe vint, et, le premier
en France,
Fit sentir dans les vers une juste cadence,
D'un mot mis à sa place enseigna
le pouvoir,
Et réduisit la muse aux règles du devoir.
(In sfîrșit veni Malherbe, și, cel dintîi
în Franța,
A făcut să se simtă în versuri o cadență
justă,
A arătat puterea ce-o are un cuvînt pus
la locul său,
Și a supus regulilor datoriei muza.)

Orizont științific

Izvoarele umaniste ale medicinei românești

AM CITIT cu un deosebit interes lucrarea recentă a Marilenei Sărmășanu-Cortez modest intitulată **Contribuții la studiul psihiatriei în România**. Modestia titlului e justificată de faptul că lucrarea avea să fie o teză pentru obținerea titlului — cu elogiul acordat — de doctor în medicină, iar doctoratele universitare au reguli severe... Pentru ediția amplificată și ilustrată adresată marelui public iubitor de cultură, ediție pe care sperăm că autoarea o pregătește, titluri mai potrivite ar fi „Încercare de reconstituire a sufletului românesc”, sau „Experiența românească în vindecarea sufletelor”, sau ceva asemănător care să exprime mai limpede mesajul profund, filosofic, psihologic, umanist al cărții.

Desigur, răspunzînd datoriei sale de a înfățișa eforturile de tîmăduire ale marelui minții sau ale sufletului — cîndva se făcea această distincție — desfășurate pe pămînt românesc în răs-timpul îngăduit de mărturie și documente — vreo două milenii și jumătate — Marilena Sărmășanu-Cortez a tre-

buit să recapituleze fazele psihiatriei (proto-, pseudo-, para-psihiatrie etc.) pină la integrarea concepțiilor și practicilor specifice geniului poporului nostru în sistemul de gîndire și acțiune al Europei occidentale, model de civilizație pentru societățile moderne constituite în secolul trecut în Sud-estul continentului. Dar mărturisim că nu această parte — altminteri sever documentată — a lucrării sale ne-a atras deosebit atenția. Fascinația lucrării Marilenei Sărmășanu-Cortez constă în convingerea, siguranța și, în același timp, discreția cu care ne evocă tocmai preluările românești ale unei psihiatrii „pozitiviste”, moderne, occidentale și — de ce n-am spune? — parcă mai puțin sensibilă la gîngășia sufletului omenesc decît „iatrosafia”, „înțelepciunea vindecătoare” a înaintașilor noștri. Despre ea, un venerabil citat din Platon (**Charmides**, 156 d, care va trebui integral reprodus în textul definitiv al lucrării) aduce o nobilă mărturie: „Tot așa stau lucrurile, Charmides, și cu acest descintec” glăsuiește Socrate, invocînd spusa unui trac: „Zalmoxis, regele

nostru, care este un zeu, ne spune că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără a ține seama de cap, și nici capul nu poate fi îngrijit neținîndu-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului împreună cu sufletul...”

De aceeași calitate sînt referințele autoarei la alte documente capabile să reconstituie preocupările pentru sănătatea minții și sufletului omenesc, dreapta judecată, echilibrul pasiunilor, capacitatea de a ne bucura de viața trăită cu înțelegere și măsură, ale celor mai vechi „psihiatri” de la noi — „babe”, „doftoroaie”, „vraci”, „duhovnici” etc. Subliniind ceea ce în practica aceluia era nu simplă „superstiție” sau „iraționalitate”, ci, dimpotrivă, element pozitiv de comprehensiune psihologică și continuitate a unei tradiții psihiatrice pe care abia o descoperim, Marilena Sărmășanu-Cortez ne ajută să înțelegem texte medievale, izvoare folclorice, fresce obscure — care pun în lumină o întreagă știință a caracterologiei umane, a structurii, viciului și mijloacelor de îndreptare a sufletului de care înaintașii noștri, pe toate treptele culturii lor, nu au fost lip-

siți. Dar mai ales autoarea ne ajută să sesizăm relația constanțială dintre psihologie, psihiatrie, omenie și umanism în viața spirituală a poporului nostru. Mărturiile pe care — de la misionarul Marco Bandino la principele filosof Dimitrie Cantemir — autoarea le evocă pentru a demonstra **blîndețea** cu care românii vindeau în secolul al XVII-lea maladii psihice tratate în Occident cu incredibilă violență (pentru că erau manifestări „demonice”, de la „Necuratul”) — ne conving că bolnițele, azilurile și ospiciile veacului trecut, școala psihiatrică românească de azi, nu sînt cît am crede tributare experienței importate: în înțelegerea românească a fenomenelor psihice rămîne mult dintr-o tradiție venerabilă potrivit căreia, după cuvîntul lui Cantemir, „cuvîntul mîngîios la intristare este ca numele (reputația, n.n.) doftorului la zăcare... că doftorul... nădejdea bolnavului ridicînd, acesta socotește că cel ce leacurile dă, de față este, și leacul îi va afla”.

Marilena Sărmășanu-Cortez contribuie prin lucrarea sa la limpezirea fundamentelor filosofice ale tradițiilor medicinii românești și mai cu seamă ne restituie profilul spiritual al medicului român, întemeiat pe comprehensiune, înțelepciune și omenie. Lucrare de înaltă ambiție care o obligă, deopotrivă, pe autoarea sa aprofundare, amplificare și comunicare, sub forma unei cărți, cum ar fi spus înaintașii, „pentru folosul de obște”.

Virgil Cîndea

„Revoluțiile secolului al XIX-lea”

● Sub acest titlu au apărut în Franța 12 volume (cintărind în total 25 kg.) reunind 479 broșuri, manifeste, texte de șansoni, alocuțiuni, procese-verbale ale diverselor procese din anii 1830-1834, epocă în care mișcarea republicană și mișcarea muncitorească cunosc o dezvoltare fără precedent după 1790. Cel care a reunit și îngrijit editarea acestei documentații este Léon Centner. Același autor a izbutit să întoc-

mească singura colecție completă a afișelor Comunei din Paris din 1793 și 1794. Colecția existentă la Biblioteca Națională este incompletă, lipsindu-i 29 de asemenea documente. Cele 722 pagini facsimilate pe care Centner le-a publicat reprezintă documentația istorică cea mai completă asupra acestei epoci. (Volumul cuprinde și o imagine a modalităților de imprimare în acea epocă).

De la Herodot la Kisch

● Publicat recent de Mitteldeutscher Verlag, volumul intitulat **Pledoarie pentru cenușareasă**, urmărește, de-a lungul a două milenii, evoluția reportajului ca gen literar. Autorul, Jean Villain, identifică primele elemente de reportaj în scrierile lui Herodot. Întîlnim apoi nume cunoscute ca Giovanni Boccaccio, Montesquieu,

John Reed etc. O mare parte a lucrării este consacrată lui Hemingway și Egon Erwin Kisch. Combătînd tendința de a opune reportajul operativ, de ziar, marilor reportaje literare, autorul este de părere că nu se poate vorbi de reportaje „mari” sau „mici” ci doar de reportaje „bune” și „proaste”.

Jean Giono și filmul

● De-a lungul anilor, 15 filme au fost realizate după cărțile lui Jean Giono. Printre acestea, clasicele **Angèle**, **Regain** și **La femme du boulanger**. În timpul turnării filmului **Cresus**, Madeleine Chapsal scria: „Giono nu numai că a-

sistă la această creație diabolică (filmul), dar o și dirijează. El este fericit, o spune și se vede”. Despre toate acestea scrie Jacques Meny în cartea **Jean Giono și cinematografia**, apărută în Editura Jean-Claude Simoën.

A doua ediție a „Enciclopediei iugoslave”

● Deoarece prima ediție a **Enciclopediei iugoslave** (în 8 volume) a fost epuizată, iar pe de altă parte evenimentele care au avut loc în toate domeniile au „depășit-o”, Institutul lexicografic iugoslav a trecut la elaborarea ediției a doua a **Enciclopediei iugoslave**, lucrare ce va apărea de data aceasta în 10 volume, sub conducerea lui Ivo Cević. În acest scop s-au constituit 11 redacții avînd 100 specialiști și 3500 colaboratori externi. Noua ediție va cuprinde, pe cit posibil, titluri la zi privind toate evenimentele și sferile de activitate și va fi tipărită în limbile sîrbo-croată, slovenă, macedoneană, albaneză și maghiară, avînd ca anexă și un compendiu în 2 tomuri în limba engleză.

Jean Amery

● Originar din Austria, dar stabilit în Belgia, scriitorul Jean Amery a încetat din viață în Salzburg, la vîrsta de 66 de ani. Eseist și critic angajat în epoca sa, Amery a emigrat în 1938 în Belgia, unde s-a încadrat în mișcarea de rezistență. A fost arestat și internat în lagărele de la Auschwitz și Bergen-Belsen. Printre cele mai cunoscute cărți ale sale: **Dincolo de Crimă și Pedepsă**, **Despre îmbătrînire**, **Contradicții**. Ultima sa carte este **Charles Bovary, medic de țară**.

Cele mai proaste filme

● Un tînăr american de 17 ani, Harry Medved, este autorul unei cărți insolite: **Cele 50 de filme cele mai proaste din istoria cinematografului**. Pentru a o realiza, a vizionat timp de doi ani două mii de filme de lung metraj, alcătuiind o listă a peliculelor desființate de critică. Apoi, înarmat cu un magnetofon, un carnet și un stilou luminos, s-a apucat de treabă. Redactată cu vervă, cartea nu se limitează la o simplă listă. Pentru fiecare film autorul oferă date asupra anului producției, genului complet, extrase din criticele epocii, rezumatul sau intriga, părerea sa asupra interpretării, condițiile de turnare, bilanțul financiar și „perle” din dialog. Un singur exemplu: în filmul **747 în pericol**, o stuardesă se înduioșează astfel de soarta unei înfime care trebuie operată de urgență: „Biată copilă! Ea se află la Washington și rinichiile ei sînt la Los Angeles!”

Cărți de referință

● Aldous Huxley, se spune, a citit **Encyclopaedia Britannica** de plăcere. Obiceiul nu-i foarte răspîndit, dar e greu de crezut să existe vreun editor de cărți de referință care să nu fi visat să producă lucrări pe care cititorii să nu le consulte doar, ci să se cufunde în ele. Patru recente dicționare americane încearcă să fie împliniri ale unui asemenea vis: **Encyclopaedia mundi** (Ed. Simon and Schuster), **Dicționarul politic Safire** (Random House), **Teatrul muzical american** (Oxford) și **Dicționarul citatelor biografice** (Knopf). Acesta din urmă a fost supranumit de editorii săi „cel mai complet dicționar care a existat vreodată despre cine ce a spus despre cine”. Printre scriitorii citați și cei vizati se numără Norman Mailer, E. M. Forster, Harriet Beecher Stowe, Thomas Beecham, Aldous Huxley, D. H. Lawrence, Dylan Thomas, John Updike etc. Din celelalte domenii ale culturii sînt prezenți Bertrand Russell, Isadora Duncan, Laurence Olivier, Jackson Pollock, John Cage, Lewis Mumford și multe, multe alte personalități de primă mărime din Statele Unite și Anglia.

Simone de Beauvoir pe ecran

● Cunoscuta scriitoare va apărea în a doua jumătate a lunii ianuarie pe ecranele franceze într-un film ce i l-a consacrat Josée Dayan și Malka Ribowska. Filmul reprezintă pe Simone de Beauvoir convorbind cu sora sa Hélène de Beauvoir, cu Claude Lanzmann și Jean-Paul Sartre. Textele dialogurilor vor fi publicate de Editura Gallimard în cadrul unei culegeri intitulate **Scrierile Simonei de Beauvoir**, în care se vor putea afla și primele două capitole, rămase inedite, din **Invitație**.

Jean Marais pictează

● La 65 de ani, regăsind scena (acum în **Regele Lear**), după o prodigioasă activitate cinematografică, Jean Marais, pe lângă tentația de a-și scrie memoriile, se dăruiește — pentru propria-i

plăcere — picturii. Dar, totodată, și unor lucrări în ceramică, precum și unei „inefabile arte”, cea a creării de parfumuri... (În imagine, Jean Marais desăvîrșind una din ultimele sale pinze picturale).

Un mare roman popular chinez

● Prestigioasa colecție „Pleiade” publică pentru prima oară un roman chinez. Se intitulează **Pe malul apei** și este una din cele mai cunoscute opere ale literaturii chineze vechi. Multitudinea de personaje, bogăția de intrigi și episoade creează o frescă viu colorată, debordînd de viață, a Chinei evului mediu. Traducerea franceză a romanului lui Shi Nai-an și Luo Guan-zhong este semnată de Jacques Dars și prefațată de Etiemble.

Serial Shakespeare

● Se știe destul de puține lucruri despre viața lui Shakespeare; totuși, televiziunea engleză a realizat un serial în șase episoade despre viața și epoca celebrului dramaturg. Scenariul serialului, scris de John Mortimer, este realizat în special pe baza dramaturgiei shakespeariene și, în general, a epocii elisabethane. Regizorul Peter Wood a incredințat rolul marelui Will tînărului actor Tim Curry, avînd în vedere faptul că serialul cuprinde perioada de tînerete a dramaturgului, mai precis viața acestuia între 25 și 40 de ani.

O reintoarcere la „epoca fierului”

● La îndemnul unuia producător britanic de televiziune (John Percival), un grup de 15 tineri englezi a trăit, timp de un an, într-un loc ținut secret, viața strămoșilor din „epoca fierului”. Toate condițiile vieții de atunci au fost astfel reconstituite și singurele contacte cu lumea civilizată n-au fost decît cele câteva intrusuni ale echipelor de turnare ale B.B.C.-ului. Două emisiuni, de cite 50 de minute fiecare, vor prezenta, în cadrul unui program arheologic, cultural și istoric, viața de fiecare zi a unor bărbați și femei, inclusiv a citorva copii, care au rupt — vo-luntar — orice contact cu lumea civilizată pentru a avea ce povesti, ce demonstra asupra vieții de

acum două milenii. Expediția pentru această dură experiență a început în aprilie 1977 și a durat pînă în primăvara lui 1978, cînd cei 15 s-au reintors din „preistorie”. El relatează cum și-au construit un adăpost, cum și-au „fabricat” unelte, cum s-au descurcat pentru hrană îngrijind cele câteva animale domestice ce le-au fost date, altfel hrînindu-se în principal cu ceea ce le-a oferit pescuitul și vînătoarea de iepuri — bineînțeles cu „arme” improvizate în „stilul” celor de acum două milenii. În același mod s-au îmbrăcat, și-au îngrijit sănătatea sau — ceea ce a fost, spun ei, cel mai dificil — au reușit să conviețuiască. (În imagine 10 dintre membrii grupului la sfîrșitul experienței).

180 de ani de la naștere:

Dionisios Solomos

■ GRECIA COMEMOREAZĂ 180 de ani de la nașterea poetului Dionisios Solomos, autorul textului imnului național grec. Din inițiativa „Societății grecești de studii din Eptanez” s-a luat hotărîrea ca în cursul „Anului Solomos” să aibă loc diferite serbări și manifestări culturale în orașele Zante, Corfu, Misolonghi și Atena. Serbările au și început la 4 iunie în Zante, în prezența președintelui Republicii Elene, Constantin Tsatsos, care a ținut și o comunicare despre poezia lui Solomos.

Dionisios Solomos s-a născut în anul 1798 în mica insulă Zante din Eptanez, unde văzuse lumina zilei cu douăzeci de ani în urmă poetul italian Ugo Foscolo. La vîrsta de nouă ani Solomos a rămas orfan de tată, și, sub îndrumarea unui preot catolic, a primit o educație italiană.

În 1815, s-a înscris ca student în drept la Universitatea din Pavia. În Italia a venit în contact cu numeroși oameni de cultură ai timpului: Manzoni, Monti, Forti și alții.

În anul 1818, fără să-și termine studiile universitare, se întoarce pe neașteptate în orașul său natal, care se afla sub stăpînire apăsătoare a englezilor. Tînărul grec vede acum că datoria lui era să-și servească patria, care se pregătea pentru scuturarea jugului otoman. De aceea prima sa preocupare a fost să studieze limba și literatura elenă și neogreacă și să se exerseze în versurile grecești. Studia poezia populară greacă, precum și poeziile scrise în greaca populară de Rigos Velesinlis, Atanasios Hristopoulos și Ioanis Vilaros, care au circulat mult și în Principatele Române.

Cînd școala pregătită de Eteria a izbucnit, iar grecii își vîrșeau singele pentru independența patriei lor, So-

lomos, plin de entuziasm și patriotism, scrie versurile sale nemuritoare în care cîntă „libertatea născută din sfințele oseminte ale grecilor”. Versurile lui s-au bucurat de o mare circulație și au fost citite și cîntate de popor în cele mai îndepărtate colțuri ale Greciei. Mai tîrziu aceste versuri, cunoscute sub titlul **Imnul libertății**, au fost consacrate și recunoscute drept imn național al poporului grec și ca atare sînt cîntate și astăzi.

Imnul lui Solomos, scris în 158 de strofe, în versuri de opt și șapte silabe cu rime încrucișate, este opera cea mai reprezentativă a spiritului neogrecesc, în care criticul literar Polilas vedea „primul adevărat fruct al inspirației grecești după douăzeci de secole de marasm”. Imnul s-a tipărit pentru prima dată în anul 1824, în istoricul oraș Misolonghi, și a fost tradus în limbile italiană și franceză, fiind admirat nu numai de grecii ei și de străini. Foarte curînd versurile lui Solomos au trecut în folclorul grecesc, iar folcloristul francez Fauriel le-a publicat în 1825 în vol. II din cunoscuta sa culegere de **Poezii populare grecești**. Spiridon Tricupis, autorul istoriei revoluției grecești din 1821, nu se sfîște să scrie într-un ziar din 1825 că „bogata inspirație a poetului a lărgit hotarele înguste ale limbii noastre, pe care a urcat-o pe culmile ideilor sale”, și că „în nici o epocă și în nici o națiune libertatea n-a găsit un poet mai vrednic”.

Cu „Imnul libertății”, precum și cu alte câteva poeme, ca „Oda la moartea lordului Byron”, „Lambros”, „Asediul liber”, Solomos ocupă un loc de frunte în poezia neogreacă și adeseori se vorbește de „școala lui Solomos” cu ideile ei progresiste și liberale. În opoziție cu „școala fanariotă”, care era conservatoare și susținătoare a unei reinvieri anistorice a clasicismului grec.

Solomos a dovedit, cum spune istoricul literar grece Ilie Vuticridis, „cît de perfect organ lingvistic poate să devină limba firească a poporului”.

Nestor Camariano

Panait Istrati, Nisa, 7 II 1925

Alături de soția sa, Margareta Istrati, în fața grădinii Albert I din Nisa

Împreună cu doi prieteni, în perioada când era fotograf la Nisa

Colocviul Panait Istrati

OBICEIUL de a începe un articol privitor la o manifestare culturală prin descrierea locului unde se petrece evenimentul, adică printr-un fel de literaturizare a faptelor, obiceiului devenit aproape un protocol sacru, capătă, când e vorba de Nisa, caracterul unei plăcute obligații pe care, de n-ai fi preluat-o, ai fi inventat-o. Căci, la acest mijloc de noiembrie, când avionul București-Paris a întârziat din cauza ceții ce se așterne, deasupra ambelor metropole, odată ajuns la Nisa te întâmpină o cu totul altă atmosferă climaterică, unde ziua temperatura urcă la 25°, iar lămiile și portocalele încep să dea în copt, în parcurile străjuite de palmieri falnici, având aspectul unor uriașe umbrele din franjuri. În acest oraș al Coastei de Azur, de o neverosimilă frumusețe, caldă și calmă, unde viața pare un privilegiu, s-a întâmplat acum aproape șase decenii un fapt senzațional, cu urmări neprevăzute pentru literatura europeană: un fotograf de 37 de ani, disperat că nu și-a găsit un rost pe lume, după ce încercase tot felul de indeletniciri, încearcă să se sinucidă pe vestita Promenada des Anglais. A fost greu salvat, dar în buzunarul hainei i s-a găsit o scrisoare de 13 pagini adresată lui Romain Rolland. Scrisoarea a fost expediată adresantului, iar acesta a avut sentimentul că cel care i-o trimitea avea geniu. Reproducem din Romain Rolland: „Je lus, et je fus saisi du tumulte de génie. Un vent brûlant sur la plaine. C'était la confession d'un nouveau Gorki des pays balkaniques". S-a înțeles că cel ce-a vrut să se sinucidă nu era decît compatriotul nostru Panait Istrati. S-a înțeles, de asemenea, că întâmplarea echivala cu nașterea unui scriitor excepțional salutat peste doi ani, când începe să publice în „Europe”, de către „Nouvelles littéraires” drept „L'un des plus grands conteurs du monde”. De atunci destinul lui Panait Istrati, ce-și publica la editura pariziană „Rieder” opera, a cunoscut dacă nu o permanentă creștere, în orice caz un interes ieșit din comun.

Iar Nisa, orașul care a avut șansa de a-și lega numele de un mare scriitor al veacului nostru, a organizat între 13-15 noiembrie primul colocviu internațional despre Panait Istrati și scriitorii francezi. Colocviul a fost rodul inițiativei asociației „Les amis de Panait Istrati”, al cărui președinte, excelentul ziarist și om de cultură Marcel Mermoz, a și dirijat lucrările colocviului cu atita distincție, comprehensiune și finețe. Faptul că Universitatea din Nisa s-a oferit drept gazdă a evenimentului, iar secretariatul colocviului a fost asigurat de profesorul Andre Daspres, directorul departamentului de limbi și literatură modernă al Universității, autor al unor cunoscute cărți de istorie și critică literară, constituie o elocventă mărturie asupra atenției ce i s-a acordat. Ca și faptul că delegația română a fost primită, din începutul și la sfârșitul colocviului, la rectoratul Universității din Nisa, unde decanul Facultății de litere și științe umaniste, prof. Jeanine Martineau, vorbind despre excelențele relațiilor româno-franceze a evocat, în cuvinte pline de prețuire, vizita „istorică” a președintelui Nicolae Ceaușescu la această Universitate, prilej cu care i s-a acordat titlul de doctor honoris causa.

LUCRĂRILE colocviului au durat două zile complete, prezentându-se zece comunicări, iar numărul participanților la dezbateri a fost dublu. Dăm titlul comunicărilor: **Correspondența dintre Panait Istrati și Jean Richard Block, Relațiile lui Panait Istrati cu scriitorii francezi, Panait Istrati scriitor autodidact, Panait Istrati și Horowitz, Panait Istrati și Jack Kerouac, Mediterana lui Panait Istrati, Sentimentul timpului la Panait Istrati, Panait Istrati și Jean-Jacques Rousseau, Amicișia Panait Istrati-Romain Rolland, Arta literară a lui Panait Istrati.**

Spiritul dezbaterilor acestui prim colocviu internațional s-a desfășurat sub semnul unei mari, emoționante prețuiri pentru autorul **Chirei Chirașina**, față de care, ne-am dat seama cu mindrie, la Nisa există un interes ce merge pînă la limitele cultului. Nu trebuie să uităm că aici există asociația „Les amis de Panait Istrati”, înființată în 1969 de Eduard Raydon, asociație care editează trimestrial, din 1975, „Cahiers des amis de Panait Istrati”, ajunse astăzi la al unsprezecelea număr, publicație la care colaborează scriitori, ziaristi, critici și istorici literari din toată lumea, care pot aduce o contribuție la studiul vieții și operei lui Istrati. Revista are, parțial, și caracterul unui buletin în care se consemnează difuzarea operei istratiene pe plan universal, în care se rezumă, se dau extrase sau se reproduc studii de exegeză a operei, în care se publică pagini inedite din operă, corespondență etc. Ne întrebăm ciți scriitori francezi se bucură de o atare atenție (numai Proust, Valery și Gide după știința noastră). (Consemnăm cu regret că apariția „Caietelor Emănescu” s-a oprit de cîțiva ani.) La Biblioteca Universității din Nisa a luat ființă un centru de documentare „Panait Istrati”, iar în două orașe ale Mediteranei, Nisa și Manton, există cite o stradă ce poartă numele marelui prozator. În treacă-t fie spus, constatăm că

nici la Brăila, din cîte știm, nu există o stradă Panait Istrati, ceea ce ne întărește în convingerea, pe care am mai exprimat-o și altădată, că nu ne cunoaștem suficient propriile valori. Căci, așa cum se știe, universul fizic și uman, precum și spiritualitatea operei lui Istrati sînt românești, autorul lui **Moș Anghel** fiind „un écrivain franco-roumain”, cum s-a apreciat și la acest prim colocviu în care vorbitorii francezi foloseau formula „notre Panait Istrati et votre Panait Istrati”, intrutotul legitim.

REVENIND la desfășurarea colocviului și anticipînd (comunicările și dezbaterile vor fi publicate integral în **Cahiers**) se cuvine să consemnăm, mai întîi, evantaiul larg de probleme privind personalitatea umană și artistică a lui Panait Istrati. Un interes aparte și o adevărată integrală a trezită comunicarea lui Al. Oprea (binecunoscut la Nisa pentru monografia sa) despre afinitățile spirituale dintre Istrati și Jean-Jacques Rousseau, la ambii scriitori fiind comună ideea de libertate naturală, neîngrădită de convenții, condiție a integrității morale a omului și a liberei sale manifestări. Un alt studiu comparatist temeinic, bazat pe surprinderea unor concordanțe temperamentale și artistice dintre Istrati și Jack Kerouac, a fost prezentat de profesorul Jean Horniere din Marsilia. Ocupîndu-se de Panait Istrati ca scriitor autodidact, profesoara Sarah Lichnevsky din Nisa a relevat meritele excepționale ale autorului **Haiducilor** care, învățînd limba franceză prin lectura cu dicționarul a clasicilor francezi, a reușit să introducă un „suflet nou”, „revitalizant”, un nou sistem de metafore în limba literară franceză. Comunicarea lui Alexandru Talex despre **Prietenia lui Panait Istrati cu Romain Rolland** a trezit, de asemenea, un larg interes prin densitatea faptelor prezentate. Să notăm că, împreună cu Al. Oprea, și cu concursul doamnei Romain Rolland, Al. Talex pregătește, la editura pariziană „Albin Michel”, un volum complet al corespondenței dintre cei doi scriitori. Același caracter, de contribuții biografice și mai ales cu bogate referiri la raporturile lui Panait Istrati cu Rolland, Jean Richard Block l-au avut comunicările lui Pierre Desmarais și Daniel Lerault iar dintre intervențiile la dezbateri menționăm în primul rînd pe cele ale profesorului Jean Albertini, cel mai cunoscut editor al lui Romain Rolland. În timp ce profesorul David Seidmann de la Universitatea din Tel-Aviv s-a ocupat de o problemă mai specială, anume raporturile dintre Panait Istrati și Isac Horowitz (cel care a scris **Tag und Nacht mit Panait Istrati**).

AM CREZUT, de multe ori, că marele interes al publicului francez pentru opera lui Panait Istrati s-ar datoră exclusiv peisajului pitoresc, exotic și limbajului frust. Ceva în genul interesului lui Matisse pentru „La blouse roumaine”. Evident, fără a fi negliabile, aceste laturi nu sînt totuși determinante din moment ce interesul continuă la aproape șase decenii de la începutul publicării operei. De obicei, interesul pentru pitoresc are soarta efemeridelor. Este vorba, credem, de importante dimensiuni axiologice, în care intră spiritualitatea distinctă a unei alte atmosfere umane, cu valorile ei proprii, comparabile însă, în planul absolut, cu valorile oricărui spațiu de veritabilă cultură și care poate trezi, prin însuși acest fapt, un interes confratern.

Primul Colocviu internațional Panait Istrati a trezit un larg ecou, ziarul „Nice-matin” relatînd desfășurarea lui. Tot pe calea presei publicul a fost informat asupra pelerinajului pe care participanții l-au făcut la parcul Albert I de pe Promenade des Anglais, acolo unde, în 1921, 4 ianuarie, Panait Istrati încercase să se sinucidă. Cînd am sosit la locul stabilit am fost martorul unor gesturi absolut impresionante, precum următorul: un om în vîrstă, medic de profesie (numele său, dacă l-am reținut exact, era Leroy), venise cu primul tom din cele patru editate de „Gallimard” spre a obține un autograf din partea doamnei Margareta Istrati. Am stat de vorbă cu acest om care, aflînd că sînt din România, mi-a mărturisit cîteva lucruri emoționante: a cunoscut România prin Panait Istrati, a cărui operă i se pare „fascinată”. I-a urmărit apoi destinul, citește orice se scrie despre el, căci omul i se pare „extraordinar”, ca și scriitorul. Dragostea pentru Panait Istrati s-a convertit în dragostea pentru România, pe care o vizitează mereu, cu reinnoită încintare. Politica țării noastre și personalitatea președintelui ei îi erau binecunoscute. Mi-am dat atunci, încă o dată, seama de rolul benefic al artei în legăturile sufletești dintre oameni, dintre țări.

Părăsim Nisa, după două zile de discuții și convorbiri sub semnul lui Panait Istrati, cu sentimentul, tonic, că splendidul oraș al Mediteranei va avea totdeauna, într-un colț din sufletul său, un loc pentru România.

Pompiliu Marcea

Făină, tigaie și picior de gumă

□ **LUPTĂTORII** se apropie de prima injunghiere a stelelor. Dar, vai, vom avea de birfit, în sărbătorile de iarnă, doar un păcătoș de iepure. Din toate vinătorile întreprinse prin domeniile bucuriei, jucătorii noștri n-au izbutit să ne dăruiască, pînă-n seara așezării ghetelor la ușă, decît un cotor de măr și o ciosvirtă de blege isprăvi. Cinstii, băieții au măsliut cărțile o toamnă întreagă, nu li s-a dat peste mină, iar acum, cînd s-a pornit să ningă ca-ntr-o lunecare în vrăji, unii — și nu cei mai buni dintre ei — vor fi purtați la prag de mări albastre, acolo unde portocalii, în grai de mirisme, își spun că iarna e o lungă suferință, neștiind că-n ea se cuprinde fuga săniilor, zurgălăi picurînd, colinde aurind cerbii.

Dac-ar fi să zugrăvim cromatic prima parte a campionatului, ar trebui să spunem așa: s-a pornit din întuneric și s-a ajuns la slava lui. În virful compact al nopții, Ștefan Covaci, federația și răbdarea noastră. Mai la poale, doi băieți plătitori de oale sparte: Cernăianu și Constantin, care fac fețe-fețe (ba roșii, ba albastre și cel mai adesea boccii), fiindcă nu știu precis ce hram de biserică jefuită, ce colan de principe decapitat și ce belea cu muchii pline de ghimpi duc la subțioară. Zăpada pune-n cuget un pic de inimă bună. Sau ar trebui să pună. Iubind aproape ca nimeni altul ninsorile, s-ar cuveni să fiu ingenunchiat și palid de uimire și plin de iertare pentru toți. Nu pot și nici nu am motive să-nham caii la săniile încălțate cu bare de argint, la prisma casei și la golful cu bujori de rodie unde așteaptă lumea să îmbrace căderi de apă filtrate prin pinzele speranței. Vine un clopot vestind închiderea păcatelor, o lampă vestind că brazil sînt încărcăți de dor, însă nimic, nici o anafură de vorbă despre despărțirea de cei ce ne-au injunghiat stelele unui an, ne-au amăgit și ne-au înșelat și nu știu unde se isprăvește vinul și începe minia. Ștefan Covaci declară într-o revistă ilustrată maro că spaniolii au jucat prost la Valencia, fiindcă noi (adică el!), prin tactica și strategia ce ne sînt caracteristice, i-am silit să nu lovească mingea cum ar fi dorit el și cum știu uneori s-o facă. Cred că are dreptate: și eu cînd văd un om cu picioare de gumă simt că-mi zboară făina din ladă direct în tigaia ăluia și sufletu-mi murmură încet: a!aluia.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU